

פרק 3

קופות גמל, קרנות השתלמות ופיצויי פיטורין

נכתב ונערך על ידי עינת מליאר, יועצת מס ומוחמד מג'אדלה, רו"ח (M.B.A)

תוכן עניינים

עמוד

תמצית השינויים בהוראות החוק הדנות בקופות גמל.....	3.1
הגדרות ומונחים שנוספו / שונו בתיקונים מס' 152, 153, 163, 173 ו-190 לפקודה.	3.2
ניכויים מההכנסה החייבת בשל הפקדות לקופות גמל - סעיף 47 לפקודה.....	3.3
3.3.1 ניכויים ליחיד שאינו עמית מוטב.....	3.3.1
3.3.2 ניכויים לעמית מוטב.....	3.3.2
3.3.3 הוראות נוספות.....	3.3.3
3.4 זיכויים בשל הפקדות לקופות גמל - סעיף 45 לפקודה.....	3.4
3.4.1 הגבלת סכום הזיכוי ביחס ליחיד שאינו עמית מוטב - סעיף 45 א(ד) לפקודה	3.4.1
3.4.2 הגבלת סכום הזיכוי ביחס ליחיד שהוא עמית מוטב - סעיף 45 א(ה) לפקודה	3.4.2
3.5 פנסייה חובה לעצמאים החל מיום 1 בינואר 2017.....	3.5
3.6 הפקדות לקרן השתלמות.....	3.6
3.6.1 הפקדות לקרן השתלמות לעצמאי.....	3.6.1
3.6.2 הפקדות לקרן השתלמות לשכיר.....	3.6.2
3.6.2.1 ההפקדות הנדרשות לקרן השתלמות בעבור שכיר, לשם ניצול הטבת המס במלואה בשנת המס 2017.....	3.6.2.1
3.6.2.2 מתי ייחשבו ההפקדות לקרן השתלמות לשכיר כהוצאה ביד המעביד.....	3.6.2.2
3.6.3 הפקדות לקרן השתלמות לעצמאי שהוא גם שכיר.....	3.6.3
3.7 מענק עקב פרישה או מוות.....	3.7
3.7.1 פטור ממס למענק הון שנתקבל עקב פרישה.....	3.7.1
3.7.2 פס"ד מורביה אלי (עמ"ה 552/04) - חיוב מענק פרישה של מנהל בעל שליטה שהמשיך לנהל את החברה באמצעות חברה חדשה שהקים.....	3.7.2
3.7.3 פטור ממס למענק הון שנתקבל עקב מוות.....	3.7.3
3.7.4 פריסת מענק שנתקבל עקב פרישה או מוות.....	3.7.4
3.7.5 תשלומים נלווים.....	3.7.5
3.7.6 פיצויי פיטורין כהכנסה שאינה הכנסת עבודה.....	3.7.6

תוכן עניינים (המשך)

עמוד

..... הפקדות לקופה לפיצויים - עודפים ביעודה	3.8
..... כללים לטיפול ביתרות הצבורות בקופה מרכזית לפיצויים	3.9
..... חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדניות הכלכלית לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016 - תיקון 232 לפקודה	3.10
..... תשלומי השלמה בלתי קבועים ופיגורים	3.11
..... חוק הפיקוח על השירותים הפיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 3), התשס"ח-2008 (להלן: "התיקון")	3.12
..... חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 173), התש"ע-2009	3.13
..... חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 190 והוראת שעה), התשע"ב-2012 (להלן: "תיקון מס' 190")	3.14
..... החלטת מיסוי 5837/15 – קצבת גישור עד גיל הפרישה - החלטת מיסוי בהסכם	3.15
..... משיכת כספים מקופת גמל לבעלי חשבונות קטנים	3.16
..... חוק לחלוקת חיסכון פנסיוני בין בני זוג שנפרדו, התשע"ד-2014 (להלן: "החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני")	3.17
..... הנחיית רשות המסים להגדרת נכות לעניין סעיף 9א לפקודה	3.18
..... ניכוי בשל ביטוח אובדן כושר עבודה	3.19
..... מיסוי תשלומים המתקבלים בגין פוליסות ביטוח מפני אובדן כושר עבודה בעקבות תיקון מס' 190 לפקודה - חוזר מס הכנסה מס' 3/2015	3.20
..... צו הרחבה לפנסיית חובה בישראל	3.21
..... הוראת פרשנות מס' 3/15 - הסיווג לצרכי חוק מע"מ של חברות המנהלות קופות גמל ענפיות	3.22
..... חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 15), התשע"ו-2015 (להלן - "תיקון מס' 15")	3.23
..... משיכת כספים מקופות גמל לאחר תיקון 190 לפקודה	3.24
..... תוכנית חיסכון לכל ילד דרך המוסד לביטוח לאומי (להלן - "התוכנית חיסכון לכל ילד")	3.25

3. קופות גמל, קרנות השתלמות ופיצויי פיטורין 3.1 תמצית השינויים בהוראות החוק הדנות בקופות גמל

בשנים האחרונות חל גידול משמעותי בהיקף נכסי קופות הגמל, וכן נעשו שינויים משמעותיים ביותר בתחום החיסכון הפנסיוני בכלל ובקופות הגמל בפרט, שעיקרם: שינויים משמעותיים בכללי השקעת הכספים של קופות גמל, באופן ניהול הכספים ובחובות המוטלות על הגופים המנהלים קופות גמל, וכן הגדלת השקיפות לחוסכים בקופות גמל. ככל שהתרחבה פעילות קופות הגמל וככל שתוקנו והורחבו הוראות תקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964 (להלן: "תקנות קופות הגמל"), שהותקנו מכוח סעיף 47 לפקודה, גדל גם הצורך בהסדרת פעילות זו במסגרת חקיקה ראשית.

שנת 2008 התאפיינה בשינויים תכופים בתחום קופות הגמל הן במישור הכללי הנוגעים להפקדת ומשיכת כספים, מעבר עמיתים בין קופות הגמל ועוד והן במישור כללי המיסוי החלים ביחס לסכומי ההפקדה החל בינואר 2008 ואילך. המגמה שהחלה במטרה ליצור יתרון מס באפיק הקצבתי (תיקונים מס' 152 ו-153 לפקודה), קיבלה עיגון נוסף במסגרת חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 3), התשס"ח-2008 אשר פורסם ביום 28 בינואר 2008 (להלן: "תיקון מס' 3"), במסגרתו נקבע למעשה כי קופות הגמל לתגמולים לא יוכלו לפעול במתכונתם הקיימת ואלו יפעלו במסגרת אחת מבין שני סוגי קופות הגמל לקצבה אשר הוגדרו לעניין זה, כדלקמן: "קופות גמל משלמת לקצבה" - קופת גמל לקצבה שניתן למשוך ממנה כספים במישרין ו"קופת גמל שאינה משלמת לקצבה" - קופת גמל לקצבה, שאי אפשר למשוך ממנה כספים, למעט כספי מרכיב הפיצויים, אלא באמצעות העברתם לקופת גמל משלמת לקצבה. עם זאת, נקבע כי בקופת גמל משלמת לקצבה ניתן יהיה לבצע משיכת כספים באמצעות היוון חלק מהקצבה לסכום חד פעמי, ובלבד שסכום הקצבה החדשי שייותר בידו של עמית לאחר ביצוע היוון כאמור, יעמוד לפחות על סך של 4,418 ש"ח נכון לשנת 2017.

בהמשך לתיקון מס' 3, פורסם תיקון 173 לפקודה, אשר תחולתו מיום 1.1.2009. תיקון זה עדכן את ההוראות הקשורות ברצף פיצויים והתאים אותן למציאות שנוצרה בעקבות תיקון מס' 3. לשם השלמת הרפורמה ועידוד אפיקי החיסכון לקצבה על פני אפיקי חסכון אחרים וביטול החסכון ההוני, פורסם ביום 14 במאי 2012 ברשומות, תיקון מס' 190 לפקודת מס הכנסה (להלן: "תיקון מס' 190"). במסגרת תיקון מס' 190, הורחבה מסגרת הטבות המס הניתנות בעת משיכת כספים כאפיק חסכון קצבתי והתאמתן להוראות תיקון מס' 3. מדובר בשינוי משמעותי אשר בבסיסו עידוד הציבור בישראל, לרבות בעלי שליטה, להגדיל את החסכון ארוך הטווח שלהם. אין מדובר רק בשינוי שיחול במועד הפרישה עצמו, אלא גם בשיקולי המס שעל יחידים ובעלי שליטה לקחת בחשבון במהלך שנות עבודתם, בבואם למקדם את יתרונות המס הקיימים כיום בתכנון הפרישה שלהם. ראה בהרחבה סעיף 3.12 למדריך המס.

ביום 25 באוקטובר 2012, פרסמה רשות מיסים הנחייה מקצועית המתייחסת לתיקון מס' 190 לפקודה. מטרת הנחייה היא מתן הנחיות ליישום התיקונים בעניין השינויים בהוראות הפקודה הנוגעות למיסוי קצבאות ומענקים עקב פרישה.

ביום 27 במאי 2013, פרסמה רשות המיסים חוזר מס הכנסה מס' 2/2013 העוסק בעיקר בתיקון הוראות סעיף 9א לפקודה למתן פטור על הקצבה המזכה, המהווה המשך לתיקון 190 לפקודה. ביום 23 במאי 2016 נחתם צו הרחבה בדבר הגדלת ההפרשות לביטוח הפנסיוני במשק לפי חוק ההסכם הקיבוצי, התשי"ז-1957, אשר לפיו שיעורי ההפקדות לביטוח הפנסיוני יוגדלו ויעמדו לפחות, על שיעור של 18.5% לכל העובדים בישראל. ההגדלה כאמור תתבצע בשתי פעימות כמפורט להלן:

רכיבי ההפקדה	המצב טרם ההגדלה	החל מיום 1 ביולי 2016	החל מיום 1 בינואר 2017
תגמולי מעסיק	6%	6.25%	6.5%
תגמולי עובד	5.5%	5.75%	6%
פיצויים	6%	6%	6%
סה"כ	17.5%	18%	18.5%

כמו כן, בסעיף 3(ה3) לפקודה נקבעה תקרה, בגובה ארבע פעמים השכר הממוצע, לשכר שהפרשת מעסיק בגינו לביטוח פנסיוני פטורה ממס. החל משנת 2016 תקטן התקרה לגובה פעמיים וחצי השכר הממוצע, צעד שפירושו העלאת נטל המס על בעלי משכורות גבוהות.

3.2 הגדרות ומונחים שנוספו / שונו בתיקונים מס' 152, 153, 163, 173 ו- 190 לפקודה

1. "עמית מוטב" - יחיד שבשל הכנסתו שולמו בעדו, בשנת המס, סכומים לקופת גמל לקצבה, בסכום שלא פחות מ-16% מסך כל השכר הממוצע במשק באותה שנת מס.
2. "הכנסה מזכה" - סך כל הכנסתו החייבת של יחיד, לפני הניכוי על פי סעיף זה ועל פי סעיף 47(א), כמפורט להלן, לפי הענין:
 - (1) לגבי יחיד שהיתה לו רק הכנסת עבודה - עד לסכום של 103,200 שקלים חדשים לשנה (נכון לשנת 2017);
 - (2) לגבי יחיד שלא היתה לו הכנסת עבודה - עד לסכום של 146,400 שקלים חדשים לשנה (נכון לשנת 2017);
 - (3) לגבי יחיד שהיו לו הכנסת עבודה והכנסה שאינה הכנסת עבודה, בשל הכנסת עבודה - עד לסכום האמור בפסקה (1) ובשל הכנסה שאינה הכנסת עבודה - עד לסכום האמור בפסקה (2) בניכוי הכנסת העבודה שלו, או בניכוי הסכום האמור בפסקה (1), לפי הנמוך מביניהם, ובלבד שתובא בחשבון, תחילה, הכנסת העבודה שלו.
3. "הכנסה לעמית עצמאי" - סך כל הכנסתו החייבת של יחיד לפני הניכוי על פי סעיף זה ועל פי סעיף 47 עד לסכום של 103,200 שקלים חדשים לשנה (נכון לשנת 2017), בניכוי הכנסתו המבוטחת.
4. "הכנסה מבוטחת" - הכנסת עבודה שבשלה שילם מעביד בעד עובדו, בשנת המס, סכומים לקופת גמל לקצבה, וכן הכנסת עבודה שבשלה זכאי העובד לקצבה על פי דין או חוזה.
5. "הכנסה נוספת" - הסכום הנמוך מבין אלה:
 - (1) סך כל הכנסתו החייבת של יחיד לפני הניכוי על פי סעיף זה ועל פי סעיף 47, שאינה הכנסה מבוטחת, עד לסכום האמור בפסקה (1) להגדרה "הכנסה מזכה" לשנה; (סך של 103,200 ש"ח נכון לשנת 2017);
 - (2) סך כל הכנסתו החייבת של יחיד לפני הניכוי על פי סעיף זה ועל פי סעיף 47 עד לסכום השווה לשתי פעמים וחצי הסכום האמור בפסקה (1) להגדרה "הכנסה מזכה" לשנה, קרי 258,000 ש"ח (נכון לשנת 2017) בניכוי הכנסתו המבוטחת או הסכום האמור בפסקה (1) לאותה הגדרה, (103,200 ש"ח נכון לשנת 2017) לפי הגבוה מביניהם.
6. "השכר הממוצע במשק" - כהגדרתו בסעיף 3(ה)3(2).

3.3 ניכויים מההכנסה החייבת בשל הפקודות לקופות גמל - סעיף 47 לפקודה

3.3.1 ניכויים ליחיד שאינו עמית מוטב

הניכויים ליחיד זה מעוגנים בסעיף 47(ב) לפקודה, כדלקמן:
 "יחיד שאינו עמית מוטב, שבשנת המס שילמו הוא או בן זוגו סכומים לקופת גמל לקצבה בלבד, לטובת אחד מהם, והכל, גם אם ציווה שלאחר מותו תועבר זכותו לטובת מוסד שהוכר כמוסד ציבורי לענין סעיף 29(2), או ששילמו כאמור למדינה, לרשות מקומית או לגוף אחר שקבע שר האוצר, לשם שמירת זכות הפנסיה של אחד מהם, יותר ניכוי הסכומים ששולמו כאמור ובלבד שהניכוי לא יעלה על -

- (1) 7% מהכנסתו המזכה שאיננה הכנסת עבודה, ואולם אם שילם סכום העולה על 12% מהכנסתו כאמור, יותר לו, בשל החלק העולה על 12% כאמור, ניכוי נוסף עד ל-4% מאותה הכנסה;
- (2) הסכום הנמוך מבין אלה:
 - (א) 5% מהכנסתו המזכה שהיא הכנסת עבודה שאינה הכנסה מבוטחת;
 - (ב) 5% מהכנסתו החייבת שהיא הכנסת עבודה עד לסכום השווה לשתי פעמים וחצי הסכום האמור בפסקה (1) להגדרה "הכנסה מזכה" לשנה, בניכוי הכנסתו המבוטחת. (258,000 ש"ח נכון לשנת 2017).

3.3.2 ניכויים לעמית מוטב

הניכוי לעמית מוטב מעוגן בסעיף 47(ב1) לפקודה, כדלקמן:
 "לעמית מוטב שבשנת המס שילמו הוא או בן זוגו סכומים לקופת גמל לקצבה לטובת העמית המוטב, ולעמית מוטב שבשנת המס שילם סכומים כאמור לטובת ילדו שגילו, בשנת המס, 18 שנים ומעלה, יותר ניכוי הסכומים ששולמו כאמור, ובלבד שהניכוי לא יעלה על אלה, לפי הענין:
 (1) בשל סכומים ששולמו כאמור - 11% מההכנסה לעמית עצמאי;
 (2) בשל סכומים ששולמו כאמור וששולם לא הותר ניכוי לפי פסקה (1), 7% מההכנסה הנוספת; ואולם אם הסכומים ששולמו כאמור עולים על 12% מהכנסתו הנוספת, יותר לו בשל החלק העולה על 12% כאמור, ניכוי נוסף שלא יעלה על 4% מההכנסה הנוספת, והכל בלבד שלא יינתן ניכוי לפי

פסקה זו בשל סכומים שהופקדו בעד העמית המוטב שסכומם אינו עולה על 16% מהשכר הממוצע במשק".

יש לציין כי סכום שנוכה לפי סעיף 47(ב) לפקודה, לא יהיה ניתן לנכותו לפי סעיף 47(ב1) לפקודה, ולהפך. כמו כן סכום שנוכה לפי סעיף 47(ב) לפקודה או 47(ב1) לפקודה לא יובא בחשבון לצורך סעיף 445 לפקודה.

3.3.3 הוראות נוספות

(1) יצויין כי החל מיום 1 ביולי 2009 בוטל מס רווח הון בקופות הגמל ובוטל סעיף 189(א) לפקודה ולכן בעת המשיכה כדין מקופת גמל לתגמולים שבוצעה מיום 1 ביולי 2009, הריבית והרווחים האחרים שנצברו יהיו פטורים ממס, בכפוף לתנאים מסוימים.

לפני מועד זה, הריבית והרווחים שנצברו על "הפקדה מוטבת", שסכומה לא עלה על 21,360 ש"ח (נכון לשנת המס 2009), היו פטורים ממס.

(2) בנוסף, נקבע בתיקון מס' 153 לפקודה כי הניכוי לפי סעיף 47 לפקודה והזיכוי ממס לפי סעיף 445 לפקודה יינתנו רק לגבי הפקדות העמית או בן זוגו, לטובת אחד מהם. כלומר, לא ניתן יהיה לקבל ניכוי בגין הפקדות של הורה לטובת ילד, ולהיפך. ואולם, עמית מוטב יוכל לקבל ניכוי לפי סעיף 47 לפקודה וזיכוי לפי סעיף 445 לפקודה גם בשל הפקדות לטובת ילדו ובלבד שגילו בשנת המס 18 שנים לפחות.

3.4 זיכויים בשל הפקדות לקופות גמל - סעיף 445 לפקודה

ככלל, בגין תשלומים לביטוח חיים ולקופת גמל שיעור הזיכוי הוא 25% או 35% כמפורט להלן:

(א) יחיד יזוכה ממס ב-25% מן הסכומים ששילמו הוא או בן זוגו, בשנת המס לביטוח חיים או חיי בן זוגו בחברת ביטוח אם הוא תושב ישראל;

(ב) יחיד יזוכה ממס ב-35% מן הסכומים ששילמו הוא או בן זוגו, בשנת המס לקופת גמל לקיצבה, או ששילמו כאמור למדינה, לרשות מקומית או לגוף אחר שקבע שר האוצר לשם שמירת זכות הפנסיה שלו או של בן זוגו או ששילמו כאמור לביטוח קצבת שאירים;

(ב1) עמית מוטב יזוכה ממס כאמור בסעיפים קטנים (א) ו-(ב) גם בשל סכומים ששילם לביטוח חיים ילדו בחברת ביטוח, לקופת גמל לטובת ילדו או לשם שמירת זכויות הפנסיה של ילדו, בכפוף לתנאים האמורים באותם סעיפים קטנים, לפי הענין, ובלבד שגילו של אותו ילד, בשנת המס, היה 18 שנים ומעלה;

(ג) בסעיף זה -

"ביטוח חיים" - ביטוח מפני הסיכון למקרה מוות של המבוטח, בלא מרכיב החיסכון, שאינו כולל תשלומי פנסיה לשאירים;

"ביטוח קצבת שאירים" - ביטוח מפני הסיכון למקרה מוות של המבוטח, בלא מרכיב החיסכון, הכולל תשלומי פנסיה לשאירים;

"הכנסה מבוטחת", "הכנסה מזכה" ו"עמית מוטב" - כהגדרתם בסעיף 47 לפקודה.

3.4.1 הגבלת סכום הזיכוי ביחס ליחיד שאינו עמית מוטב - סעיף 445(ד) לפקודה

"על אף האמור בסעיפים קטנים (א) ו-(ב) הסכום הכולל שבשלו יינתן זיכוי ליחיד שאינו עמית מוטב בעד סכומים ששולמו כאמור באותם סעיפים קטנים, לא יעלה על הגבוה מבין הסכומים המפורטים להלן:

(1) סכום של 2,004 שקלים חדשים (נכון לשנת 2017);

(2) הסכום הנמוך מבין אלה;

(א) כלל הסכומים ששולמו כאמור בסעיפים קטנים (א) ו-(ב);

(ב) (1) לענין יחיד שלא היתה לו בשנת המס הכנסת עבודה - 5% מהכנסתו המזכה, ובלבד שהסכום הכולל שבשלו יינתן זיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח קצבת שאירים כאמור בסעיף קטן (ב) לא יעלה על 1.5% מהכנסתו המזכה של היחיד.

(2) לענין יחיד שהיתה לו בשנת המס הכנסת עבודה - 7% מהכנסתו המזכה, ובלבד שהסכום הכולל שבשלו יינתן זיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח קצבת שאירים כאמור בסעיף קטן (ב) לא יעלה על 1.5% מהכנסתו המזכה של היחיד, ושהסכום הכולל שבשלו יינתן זיכוי בעד סך הסכומים ששולמו לביטוח חיים כאמור בסעיף קטן (א)1, לביטוח קצבת שאירים כאמור בסעיף קטן (ב) ובשל הכנסה שאינה מעבודה, לא יעלה על 5% מהכנסתו המזכה של היחיד."

3.4.2 הגבלת סכום הזיכוי ביחס ליחיד שהוא עמית מוטב - סעיף 445(ה) לפקודה

"על אף האמור בסעיפים קטנים (א) עד (ב1), הסכום הכולל שבשלו יינתן זיכוי לעמית מוטב בעד סכומים ששולמו כאמור באותם סעיפים קטנים, לא יעלה על הגבוה מבין הסכומים המפורטים להלן:

(1) סכום של 2,004 שקלים חדשים (נכון לשנת 2017);

(2) הסכום הנמוך מבין אלה;

(א) כלל הסכומים ששולמו כאמור בסעיפים קטנים (א) עד (ב1);

(ב) (1) לענין עמית מוטב שלא היתה לו בשנת המס הכנסה מבוטחת - 5% מהכנסתו החייבת עד לסכום השווה לפעמיים הסכום האמור בפסקה (1) להגדרת "הכנסה מזכה" (206,400 ש"ח נכון לשנת 2017) שבסעיף 47(א)(1) לשנה ובלבד שהסכום הכולל שבשלו ינתן זיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח קצבת שאירים כאמור בסעיף קטן (ב) לא יעלה על 1.5% מהכנסתו המזכה של העמית המוטב.

(2) לענין עמית מוטב שהיתה לו בשנת המס הכנסה מבוטחת - הסכום המתקבל מצירוף הסכומים המפורטים להלן:

(א) 7% מהכנסתו המזכה שהיא הכנסה מבוטחת, ובלבד שהסכום הכולל שבשלו ינתן זיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח קצבת שאירים כאמור בסעיף קטן (ב) לא יעלה על 1.5% מהכנסתו כאמור, ושהסכום הכולל שבשלו ינתן זיכוי בעד סך הסכומים ששולמו לביטוח חיים לפי סעיפים קטנים (א)(1) ו-(ב)1, ולביטוח קצבת שאירים לפי סעיף קטן (ב) לא יעלה על 5% מהכנסתו כאמור;

(ב) 5% מהכנסתו החייבת שאינה הכנסה מבוטחת, עד לסכום השווה לפעמיים הסכום האמור בפסקה (1) להגדרת "הכנסה מזכה" שבסעיף 47(א)(1) לשנה, (206,400 ש"ח נכון לשנת 2017) בניכוי סכום כאמור בפסקה (1) לאותה הגדרה (103,200 נכון לשנת 2017) או סכום הכנסתו המבוטחת, לפי הנמוך מביניהם, ובלבד שהסכום הכולל שבשלו ינתן זיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח קצבת שאירים כאמור בסעיף קטן (ב) לא יעלה על 1.5% מהכנסתו החייבת שאינה הכנסה מבוטחת."

3.5 פנסייה חובה לעצמאים החל מיום 1 בינואר 2017

ביום 29 בדצמבר 2016 פורסם חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016 (להלן - "חוק ההסדרים"). במסגרת חוק ההסדרים נקבעו, בין היתר, הוראות המחייבות עצמאי להפקיד לחיסכון פנסיוני תשלומים מהכנסתו החייבת בהפקדה כפי שיובהר להלן החל מיום 1 בינואר 2017 (להלן - "הוראות חובה לעצמאיים").

א. עד לפירסום הפרק, חלק גדול מהעצמאים, בעיקר עצמאים בעלי הכנסות נמוכות ובינוניות, לא מפרישים תשלומים לחיסכון פנסיוני, חיסכון אשר נועד לסייע לעצמאיים לשמר את רמת הכנסתם גם לאחר יציאתם לגמלאות.

ב. בצו הרחבה לעניין פנסיית חובה שנחתם על ידי שר התמ"ת ותחילתו מיום 1 בינואר 2008, מחויב כל מעביד בהפרשה לקצבה לעובדיו (להלן - "הוראות הצו"). בהתאם להוראות הצו לא חלה חובת ההפרשה לקצבה על ציבור העצמאים, כפועל יוצא, נוצר מצב, כי יש צורך בהתערבות ובחיוב הפקדות לחיסכון בקרב ציבורי העצמאיים.

עיקרי הוראות פנסיית חובה לעצמאיים

א. עצמאי חייב להפקיד לחיסכון פנסיוני תשלומים מהכנסתו החייבת בהפקדה, בשיעור של 4.45% על חלק השכר שאינו עולה על מחצית השכר הממוצע במשק, ובשיעור של 12.55% על חלק השכר שעולה על מחצית השכר הממוצע במשק ועד לסך של 9,673 ש"ח. לעניין זה, "הכנסה חייבת בהפקדה" - "הכנסה לפי סעיף 12(1) או (8) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961 (להלן - "פקודת מס הכנסה") לאחר הניכויים שהותרו ממנה לפי כל דין ולפני הקיזוזים והפטורים שהותרו ממנה לפי כל דין, ולמעט תשלומים ממרכיב חיסכון לאבטלה..."

ב. לא תחול חובת ההפקדה לפנסייה על עצמאים מתחת לגיל 21, על עצמאיים שהם מעל גיל 55, וכן על עצמאים בחצי השנה הראשונה לפעילותם כעוסקים לפי סעיף 53 לחוק מס ערך מוסף, התשל"ו-1975.

ג. תשלומים לקופת גמל לקצבה כאמור, יופקדו לא יאוחר מתום שנת המס שבשלה מופקדים התשלומים.

ד. שליש מהכספים שיפקיד העצמאי לקופת הגמל, או הסכום הנקוב בסעיף 9(א7)(א)(2) לפקודת מס הכנסה (נכון לשנת 2017 תקרת הפטור 12,220 ש"ח), בשנה, לפי הנמוך מביניהם, יופקד למרכיב חיסכון לאבטלה. כספים שיצטברו במרכיב זה יוכלו לשמש את העצמאי במצב אבטלה.

ה. על מנת להבטיח את יישום חובת ההפקדה, יוסמך המרכז לגביית קנסות לאכוף את הוראות החוק ולהטיל קנס על עצמאי אשר לא יפקיד תשלומים לקצבה כאמור.

ו. על מנת להקל על העצמאים בעלי ההכנסות הנמוכות המפקידים לקופת הגמל, הופחתו שיעורי דמי הביטוח הלאומי החל מיום 1.1.2017, על חלק השכר שאינו עולה על 60% מהשכר הממוצע במשק ל-2.87% ובתוספת מס בריאות בשיעור של 3.10%. מנגד, שיעור הביטוח הלאומי על חלק השכר אשר עולה על 60% מהשכר הממוצע במשק, הוגדל לשיעור של 12.83% ובתוספת מס בריאות של 5%.

ז. עצמאי המבקש למשוך כספים ממרכיב החיסכון לאבטלה, יהיה רשאי לבחור אם למשוך את הכספים כהכנסה חייבת לפי פקודת מס הכנסה וכך לשמר את הפטור ממס על הכספים למועד משיכת הקצבה, או למשוך אותם בפטור ממס עד סכום שהוא מכפלת מספר שנות העבודה של העצמאי בסכום הנמוך מבין שני אלה: הסכום הנקוב בסעיף 9(א7א)(א)(2) לפקודת מס הכנסה (נכון לשנת 2017 תקרת הפטור 12,200 ש"ח), לשנה, או סכומים ממרכיב חיסכון לאבטלה בקופת גמל לקצבה, שמשך היחיד, עד גובה ממוצע הכנסתו החייבת בהפקדה של העצמאי בשלוש שנות העבודה שלפני השנה שבה היה רשאי למשוך את הכספים כאמור. ח. במטרה לעודד חיסכון ארוך טווח לציבור העצמאיים, תוגדל הטבת המס של עצמאיים לזיכוי בהפקדה לפנסיה בשיעור של 0.5% ובלבד שלא ניצלו את הטבת המס בגין רכישת ביטוח מועדף מפני אובדן כושר עבודה לפי סעיף 14(32) לפקודת מס הכנסה.

3.6 הפקדות לקרן השתלמות

3.6.1 הפקדות לקרן השתלמות לעצמאי

בתיקון מס' 231 לפקודה תוקן סעיף 17(א5) לפקודה, ונקבע, כי סכומים ששילם יחיד לקרן השתלמות לעצמאים, יותרו לו בניכוי כהוצאה, אך סכום ההוצאה לא יעלה על 4.5% מהכנסתו הקובעת. טרם התיקון, על מנת להכיר כהוצאה כאמור, היתה חובת "השתתפות עצמית", סכום שחובה היה לשלם ולא הוכר כהוצאה בשיעור של 2.5% מההכנסה הקובעת. לעניין זה -

"**הכנסה קובעת**" הוגדרה כדלקמן: "הכנסתו החייבת של היחיד מעסק או ממשלח יד, לפני הניכוי לפי פסקה זו, ועד לסכום של 260,000 שקלים חדשים בשנה (נכון לשנת 2017)".

"**קרן השתלמות לעצמאים**" - קרן השתלמות המיועדת ליחיד שיש לו הכנסה מעסק או ממשלח יד.

שנת המס 2017	פרטים	
4.5%	שיעור מההכנסה הקובעת	תקרת הסכום המוכר כהוצאה
11,700	תקרה בש"ח 2017	

יצויין כי בעת משיכה כדיון מקרן השתלמות, העצמאי יהא פטור ממס רק בגין הפרשי הצמדה, ריבית ורווחים אחרים שמקורם ב"הפקדה מוטבת", שהינה הפקדה עד סך של 11,700 ש"ח לשנה (נכון לשנת המס 2017) לפי סעיף 9(ב16) לפקודה.

3.6.2 הפקדות לקרן השתלמות לשכיר

3.6.2.1 ההפקדות הנדרשות לקרן השתלמות בעבור שכיר, לשם ניצול הטבת המס במלואה בשנת המס 2017

שכיר בעל שליטה	שכיר שאינו בעל שליטה בעל העובד בהוראה	שכיר שאינו בעל שליטה	שנת המס 2017	
			שיעור מהמשכורת הקובעת	תקרת המוכר כהוצאה למעביד
4.5%	8.4%	7.5%	שיעור מהמשכורת הקובעת	תקרת המעביד - תקרת הסכום המוכר כהוצאה למעביד
8,484	15,838	14,141	תקרה בש"ח	
1.5%	2.8%	2.5%	שיעור מהמשכורת הקובעת	הפקדת השכיר
2,828	5,279	4,714	תקרה בש"ח	
6%	11.2%	10%	שיעור מהמשכורת הקובעת	סה"כ הפקדה נדרשת לניצול ההוצאה במלואה
11,312	21,117	18,855	תקרה בש"ח	

לעניין זה, "**משכורת קובעת**" הינה כהגדרתה בסעיף 3(ה) לפקודה:

"**משכורת קובעת**" - הכנסת עבודה - למעט תשלומים שניתנו לעובד לכיסוי הוצאותיו, שכר שעות נוספות ותשלומים בשל מאמץ מיוחד או אירוע מסויים - אך לא יותר מכפל הסכום המהווה תקרה לעניין תשלום תוספת היוקר כפי שהוא נקבע מעת לעת בהסכם בין לשכת התיאום של הארגונים הכלכליים לבין ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל (נכון לשנת 2017 - עד לסכום של 188,544 ש"ח, שהם 15,712 ש"ח לחודש)".

יצויין כי על פי תקנה 19(ב2) על העובד להפקיד בגובה 1/3 לפחות מהפקדות החברה (המעביד) והפקדתו אינה מותרת לו בניכוי כהוצאה.

לפי סעיף 9(א16) לפקודה, בעת משיכה כדין מקרן השתלמות, השכיר יהא פטור ממס בגין הפרשי הצמדה, ריבית ורווחים אחרים שמקורם ב"הפקדה המוטבת", שהינה צירוף של הפקדות העובד והפקדות המעביד, שאינן עולות על התקרה הקבועה בסעיף 3(ה) לפקודה (לגבי עובד שאינו עובד הוראה: בשיעור של 7.5% הפקדות המעביד ו-2.5% הפקדות העובד, והכל מתוך "המשכורת הקובעת").

3.6.2.2 מתי יחשבו ההפקדות לקרן השתלמות לשכיר כהוצאה בידי המעביד

(1) **לגבי שכיר שאינו בעל שליטה**: סכומים שהפקיד מעביד בעבור עובדו בקרן השתלמות יותרו בניכוי כהוצאה למעביד בעת ההפקדה (ללא תקרה). אולם, סכומים שהפקיד המעביד, העולים על שיעור של 7.5% (במידה והעובד הינו עובד הוראה - 8.4%) מהמשכורת הקובעת, יראום כהכנסת עבודה בידי העובד (בעת ההפקדה לקרן השתלמות).

(2) **לגבי שכיר שהוא בעל שליטה**: ההוצאה המקסימלית שתוכר לחברה מתוך סכום ההפקדה לקרן השתלמות, בעבור עובד שהוא בעל שליטה בה, היא סך של 8,484 ש"ח (נכון לשנת המס 2017, כמפורט לעיל); בתוך כך, הפרשות המעביד עבור עובד שהינו בעל שליטה, מעל לשיעורים הנקובים לעיל ועד לשיעור של 7.5% מהמשכורת הקובעת לא יותרו בניכוי כהוצאה בידי המעביד מחד גיסא ולא יתחייבו במס בידי בעל השליטה מאידך גיסא. הפרשות המעביד עבור עובד שהינו בעל שליטה בשיעור העולה על שיעור של 7.5% מהמשכורת הקובעת, יחשבו מצד אחד כהכנסת עבודה בידי בעל השליטה במועד ההפרשה לקרן השתלמות אך מצד שני לא יוכרו כהוצאה למעביד.

להלן ריכוז האמור לעיל:

תקרות ההכנסה ושיעורי המס נכון לשנת המס 2017

שכיר בעל שליטה		שכיר שאינו בעל שליטה		הפקדות המעביד
הכנסת עבודה לעובד	התרת הוצאה למעביד	הכנסת עבודה לעובד	התרת הוצאה למעביד	
לא	כן	לא	כן	עד 4.5% מהמשכורת הקובעת מ- 4.5% עד 7.5% מהמשכורת הקובעת
לא	לא	לא	כן	מעל 7.5% מהמשכורת הקובעת
כן	לא	כן	כן	
3(ה)	17(5) + 32(9)	3(ה)	17(5)	הסעיף הרלוונטי בפקודת מס הכנסה

3.6.3 הפקדות לקרן השתלמות לעצמאי שהוא גם שכיר

על פי תקנה 5 לתקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסויימות), התשל"ב-1972, יחיד שיש לו הכנסות הן לפי סעיף 12(1) לפקודה (הכנסה מעסק או ממשלח יד) והן לפי סעיף 2(2) לפקודה (הכנסת עבודה) ושילם סכומים לקרן השתלמות לעצמאים, ובעד אותו יחיד שולמו כספים בידי מעבידו לקרן השתלמות, יותרו לו בניכוי הסכומים ששילם לקרן השתלמות לעצמאים, לאחר שהופחת מהם סכום השווה ל-2.5% מ"סכום התקרה", ובתנאי שסכום ההוצאות כאמור לא יעלה על 4.5% מ"סכום התקרה" (כלומר, שיעור ההפקדה יהא 7% מ"סכום התקרה", אולם שיעור ההפקדה שיותר בניכוי כהוצאה יהא עד 4.5% מ"סכום התקרה").

לעניין זה, "סכום התקרה" - הכנסתו החייבת של היחיד לפי סעיף 12(1) לפקודה, לפני הניכוי לפי פסקת משנה זו ולא יותר מהסכום הקבוע בהגדרת "הכנסה קובעת" בסעיף 17(א5) לפקודה (סך של 260,000 ש"ח נכון לשנת 2017), לאחר שהופחתו ממנו סך כל סכומי המשכורת הקובעת, כהגדרתה בסעיף 3(ה) לפקודה (הכנסת עבודה - למעט תשלומים שניתנו לעובד לכיסוי הוצאותיו, שכן שעות נוספות ותשלומים בשל מאמץ מיוחד או אירוע מסויים - אך לא יותר מסך של 15,712 ש"ח בחודש ו-188,544 ש"ח לשנה, נכון לשנת 2017), של אותו יחיד שבשלה שילם מעבידו לקרן השתלמות בשנת המס.

יודגש כי שכיר לא יוכל להפקיד כספים בקרן השתלמות בגין הכנסת עבודה, אשר בשלה המעביד לא הפקיד בעבורו בקרן השתלמות, אלא רק בגין הכנסתו כעצמאי. הטבלה שלהלן ערוכה בהנחה שהמעביד הפקיד בקרן השתלמות בעבור העובד בגין "משכורת קובעת" בסך של 15,712 ש"ח בחודש.

תקרה בש"ח בשנת 2017	השיעור מ"סכום התקרה"	פרטים
3,216	4.5%	תקרת הסכום המוכר כהוצאה הסכום שיופחת מסכומי ההפקדות הפקדה נדרשת לניצול ההוצאה במלואה
1,786	2.5%	
5,002	7.0%	
71,456		"סכום התקרה" נכון לשנת 2017 (260,000 - (12*15,712)=71,456)

3.7 מענק עקב פרישה או מוות

3.7.1 פטור ממס למענק הון שנתקבל עקב פרישה

מענק הון שנתקבל עקב פרישה יהיה פטור ממס, מכוח סעיף 9(א7א) (א) לפקודה, עד סכום השווה למשכורת של חודש לכל שנת עבודה, לפי המשכורת האחרונה. עלה סכום המענק על השיעור האמור, רשאי הנציב לפטור את העודף, כולו או מקצתו, בהתחשב בתקופת השירות, בגובה השכר, בתנאי העבודה ובנסיבות הפרישה.

יחד עם האמור לעיל נקבע, כי בשום מקרה לא יעלה הסכום הפטור על 12,200 ש"ח (נכון לשנת 2017) לכל שנת עבודה וחלק יחסי מסכום זה בשל עבודה בחלק משנה (להלן: "תקרה פטורה ממס").

הגדלת תקרת הפטור

לנציב סמכות להגדיל את סכום הפטור מעל לסכום המתקבל מהכפלת המשכורת החודשית האחרונה במספר שנות העבודה. מכוח סמכות זו, קבע הנציב כי עובד שאין לו זכויות לפנסיה מקיפה או ביטוח גמלה יהא זכאי לפטור עד לשיעור של 150% ממשכורתו החודשית האחרונה, אך לא יותר מתקרת הפטור האמורה.

בצו הרחבה לעניין פנסיית חובה שנחתם על ידי שר התמ"ת ותחילתו מיום 1 בינואר 2008, מחוייב כל מעביד בהפרשה לקצבה לעובד. בשל כך הוציאה רשות המסים הנחיה לפקיד השומה כי הגדלת הפטור כאמור בסמכות המנהל ובאישור פקיד השומה לשיעור של עד 150% מגובה המשכורת החודשית תעשה באופן אוטומטי לכל מי שפרש אך לא יותר מתקרת הפטור האמורה. תוקף הנחיית רשות המסים הינה לגבי מי שפרש מיום 25 ביולי 2010 ואילך. בקשות לפטור לסכום העולה על 150%, תועברנה לנציבות מס הכנסה מחלקת קופות הגמל.

פיצויי פיטורין לעובד שהוא בעל שליטה בחברה

להלן טבלה המתארת את השלכות המס (היבט החברה והיבט העובד), כאשר מדובר בפיצויי פיטורין לעובד שהוא בעל שליטה:

חברה משפחתית ^(***) (ללא תלות בתקרה)		מעל התקרה הפטורה ממס		עד תקרה פטורה ממס לפי סעיף 9(א7)		תקופת העבודה
עובד שהוא בעל שליטה	מעביד (חברה משפחתית)	עובד שהוא בעל שליטה	מעביד (חברה)	עובד שהוא בעל שליטה	מעביד (חברה)	
הכנסה פטורה (סעיף 64א(3) לפקודה)	הוצאה לא מוכרת (סעיף 64א(3))	הכנסה חייבת	הוצאה מוכרת ^(**)	הכנסה פטורה	הוצאה לא מוכרת	מתחילת עבודה ועד תום שנת המס 1975:
					הוצאה מוכרת ^(*)	החל משנת המס 1976 או תחילת העבודה, לפי המאוחר, ועד תום תקופת העבודה:

(*) בהתאם להוראות סעיף 32(9) לפקודה, החל משנת 1976 המעביד רשאי לנכות כהוצאה סכומים שהפקיד בשנת המס בקופת גמל על חשבון פיצויי פרישה בעבור עובד בעל שליטה, עד לתקרה כוללת של 12,200 ש"ח (נכון לשנת 2017). לעניין זה, תשלומים בגין חודש דצמבר שישולמו לקופת הגמל תוך חודש מתום

שנת המס יראו אותם כאילו שולמו בשנת המס על פי סעיף 18(א) לפקודה. ראה הרחבה בסעיף 3.12 בפרק זה.

(**) פיצויי פרישה, העולים על התקרה הנ"ל, שישלם המעביד לעובד בעל שליטה במישרין (שלא בדרך של הפקדה בקופת גמל) בעת פרישה, יותר בניכוי כחוצאה למעביד.

(***) יצויין כי לא נקבעה הוראה בחוק בדבר ניכוי מענק פרישה שמשלמת חברה שקופה, כמשמעותה בסעיף 1א64 לפקודה, לבעלי מניותיה כחוצאה ובדבר הכללתו בהכנסתם החייבת. עם זאת, יתכן שהדבר יוסדר בתקנות שעתידות להיות מותקנות בנוגע לחברה שקופה (מעמד החברה המשפחתית יבוטל עם כניסת התקנות אלו לתוקף).

3.7.2 פס"ד מורביה אלי (עמ"ה 552/04) - חיוב מענק פרישה של מנהל בעל שליטה שהמשיך לנהל את החברה באמצעות חברה חדשה שהקים

המערער ואחיו הינם בעלי המניות והמנהלים בחברה מאז הקמתה. לאחר מספר שנים החליטו השניים להעביר את ניהול החברה לחברה חדשה, ועל כן הם "פוטר" על ידי החברה. המערער ואחיו המשיכו לנהל את החברה באמצעות החברה החדשה. לאחר שמונה חודשים חזר המערער לנהל את החברה כשכיר שלה. פקיד השומה סרב לפטור ממס את מענק הפרישה שקיבל המערער מאת החברה כיוון שלטענתו מאחר שהמערער המשיך בניהול החברה בפועל, הרי שמדובר בפעולה מלאכותית, שנועדה להסוות את תשלום שכרו של המערער מהחברה. בית המשפט המחוזי פסק כי לא היה טעם מסחרי כלשהו במהלך "הפיטורים", למעט ניסיון מלאכותי לזכות בפטור ממס על מענק הפרישה. החברה החדשה מעולם לא הייתה "חברת החזקות" או "חברת ניהול". היא מעולם לא עסקה בפעילות כלשהי, למעט אותם "שירותי ניהול" שנתנה כביכול לחברה. החברה החדשה הייתה חסרת כל תוכן מסחרי או כלכלי, היא לא עסקה בעבודות ניהול כלשהן, לא פעלה כחברת החזקות והייתה כלי ריק ונטול תוכן כלשהו. ניהול החברה בפועל המשיך להתבצע על ידי המערער, ללא כל שינוי, והמסווה של "שירותי ניהול" כביכול באמצעות החברה החדשה היה חסר תוכן של ממש. מסקנה זו מתחזקת נוכח העובדה שבתום שמונה חודשים מ"הפיטורין" שב המערער לעבוד בניהול החברה.

3.7.3 פטור ממס למענק הון שנתקבל עקב מוות

מענק הון שנתקבל עקב מוות יהיה פטור ממס מכוח סעיף 9(א7)(ב) לפקודה, עד סכום השווה למשכורת של שני חודשי עבודה לכל שנת עבודה, לפי המשכורת האחרונה. עלה סכום המענק על שיעור האמור, רשאי הנציב לפטור את העודף, כולו או מקצתו, בהתחשב בתקופת השירות, בגובה השכר, בתנאי העבודה ובנסיבות הפטירה.

יחד עם האמור לעיל נקבע, כי בשום מקרה לא יעלה סכום הפטור על 24,400 ש"ח (נכון לשנת 2017) לכל שנת עבודה וחלק יחסי מסכום זה בשל עבודה בחלק משנה.

ביום 13 ביולי 2011, פורסם על ידי רשות המיסים חוזר מס הכנסה מס' 10/2011 אשר עוסק בין היתר במענקי פרישה המתקבלים לאחר פטירתו של אדם. בחוזר ישנה התייחסות לסכומי מענק הפרישה החייב במס הכנסה אשר משתלם לשאירים ואופן מיסויו.

הגדלת תקרת הפטור

לנציב סמכות להגדיל את סכום הפטור מעל לסכום המתקבל מהכפלת המשכורת החודשית האחרונה במספר שנות העבודה. מכוח סמכות זו, קבע הנציב כי עובד שאין לו זכויות לפנסיה מקיפה או ביטוח גמלה, יהא זכאי לפטור עד לשיעור של 150% ממשכורתו החודשית האחרונה, כפול מספר השנים (דהיינו, משכורת אחרונה כפול שלוש), אך לא יותר מתקרת הפטור לגבי מענק המוות.

ראה הנחיית רשות המסים בנושא, לאור צו ההרחבה לעניין פנסיות חובה, סעיף 3.6.1 לעיל. בקשות לפטור לסכום העולה על 150%, תועברנה לנציבות מס הכנסה מחלקת קופות הגמל.

3.7.4 פריסת מענק שנתקבל עקב פרישה או מוות

סעיף 8(ג) לפקודה מאפשר לחלק את חלק המענק החייב במס של מענק פרישה או הפרשי קיצבה לתקופה של עד שש שנות מס שקדמו ליום התשלום או שיבואו לאחר מכן, ראה הרחבה בסעיף 2.4.4 במדריך המס.

ביום 18 באוגוסט 2011, ניתן פסק דין בנושא על ידי בית המשפט העליון ע"א 8958/07 שרל שבטון נ' פקיד שומה ת"א 5 בו נקבע על ידי בית המשפט כי בהתאם לפסיקת בית המשפט המחוזי (עמ"ה 1017/06), הייתה זכאות לפטור מכח סעיף 9(5) לפקודה עבור כל אחת משנות הפריסה של מענק הפרישה. ראה הרחבה בסעיף 2.4.5 במדריך המס.

3.7.5 תשלומים נלווים

בהוראת החב"ק (קובץ פרשנות לפקודת מס הכנסה) לעניין סעיף זה נקבע, כי כל תשלום המתקבל על ידי העובד בעקבות פרישתו מעבודה או מתקבל על ידי שאיריו, יהא חלק ממענק הפרישה או ממענק המוות הכולל. המענק כולל בין היתר גם פיצוי עבור אובדן מקור הכנסה, פיצוי עקב הפרת חוזה עבודה, פיצוי עבור ימי מחלה שלא נוצלו, פיצוי הניתן כדמי לא יחרף ופיצוי עבור "הודעה מראש" או "חודשי הסתגלות". יש להבדיל בין השניים על פי ההתניות הבאות:

(1) אם התשלומים עבור תקופת ה"הודעה מראש" ו"חודשי ההסתגלות" הינם עבור תקופה בה מתקיימים יחסי עובד ומעביד, יש לראות בתשלומים אלה הכנסת עבודה לפי סעיף 2(2) לפקודה.

(2) אם התשלומים האמורים הינן בגין תקופה שלאחר ניתוק יחסי עובד-מעביד, יש לראות בהם חלק ממענק הפרישה.

יודגש, כי תשלומים המהווים את משכורת החודש האחרון, הפרשי שכר או פדיון ימי חופשה - אין לראותם כחלק ממענק הפרישה/מוות האמור.

הערות:

(1) לעניין זה קיימות מחלוקות נוספות לגבי סיווג הכנסה ממענק פרישה כהכנסת עבודה לפי סעיף 2(2) לפקודה או כהכנסה לפי סעיף 9(א7) לפקודה (סעיף הפטור) - ראה בין היתר, פס"ד חיים חפץ ע"א 506/7 נ' פ"ש חיפה, פס"ד מרוה עמ"ה 377/69 נ' פ"ש ת"א 3, פס"ד פרמה שרפ ע"א 604/73 נ' פ"ש חיפה, פס"ד אלדד משען דב"ע נו-904 / נ' ביטוח לאומי, פס"ד שמחה שנקר עמ"ה 169/87 נ' פ"ש כפר סבא, פס"ד ישראל עפר נ' פ"ש אשקלון ע"מ -08-53358-10, לסיווג מענק הפרישה כהכנסת עבודה עשויות להיות השלכות שונות, לרבות לעניין ביטוח לאומי.

בהקשר זה ראה סעיף 3.6.6 להלן.

(2) דמי פדיון חופשה מהווים הכנסת עבודה, ואין הם מהווים חלק ממענק הפרישה, ראה לעניין זה פס"ד קופת חולים הכללית עמ"ה 152/97 נ' פ"ש ת"א 5.

3.7.6 פיצויי פיטורין כהכנסה שאינה הכנסת עבודה

בעמ"ה 568/04 כבלי ציון מפעלים מאוחדים בע"מ נ' פ"ש אילת, שניתן ביום 20 בנובמבר 2005, נדונה השאלה בדבר סיווג הכנסה כאמור כ"הכנסת עבודה" או כ"הכנסה הונית" בהקשר של מתן הטבה למעסיק תושב תחום העיר אילת בדרך של הקטנת המס המנוכה במקור מהכנסת עבודה, על פי חוק אזור סחר חפשי באילת (פטורים והנחות ממסים), תשמ"ה-1985. בית המשפט אימץ את עמדת רשויות המס במקרה זה, לפיה הכנסה מפיצויי פיטורין אינה הכנסת עבודה, אלא תקבול הוני, כמוגדר בסעיף 9(א7) לפקודה - "מענק הון שנתקבל עקב פרישה".

בפסק הדין טען פקיד השומה כי בניגוד למשכורת המשולמת לעובד על ידי מעבידו בגין עבודתו במהלך התקופה בה חלים יחסי עובד ומעביד, הרי שפיצויי פיטורין משולמים לאחר סיום יחסי עובד-מעביד במקרים מסויימים בלבד. כלומר, פיצויי פיטורין אינם תשלום פירות שוטף אלא מענק הוני כפיצוי על חיסול "העץ" (מקום העבודה) שהניב את הפירות.

חיזוק לכך שהכנסה מפיצויי פיטורין אינה הכנסת עבודה ניתן למצוא בפסיקה ישנה של בית המשפט העליון ע"א 506/71 חפץ נ' פ"ש חיפה, אשר לא שונתה בפסיקה מאוחרת יותר, בה קבע השופט שפיצויי פיטורין בגובה תקרת הפטור הנקובה בסעיף 9(א7) לפקודה הם "תקבול הוני", ואילו פיצויי פיטורין העולים על התקרה האמורה מהווים "הכנסה מסוג מיוחד", שאינה הכנסת עבודה.

לאור פסק הדין שניתן בעניין כבלי ציון, אשר תמך בעמדת רשויות המס, הועלו תהיות בידי נישומים ומיצגיהם בדבר האפשרות לחייב במס את הפיצויים העולים על תקרת הפטור כרווח הון (דהיינו בשיעור של 25% לגבי פיצויים שנתקבלו עד ליום 31.12.2005 ובשיעור של 20% לגבי פיצויים שנתקבלו מיום 1.1.2006) ולא כהכנסה פירותית החייבת, בשיעור מס שולי.

כתגובה לאמור לעיל, פרסמה החטיבה המשפטית של רשות המיסים ביום 11 בדצמבר 2005, נייר עמדה בו מודגש כי למרות הקביעה בפסק הדין שניתן בעניין כבלי ציון, הכנסה חייבת מפיצויי פיטורין אינה הכנסה הונית אלא הכנסה פירותית החייבת במס לפי שיעור המס השולי החל לגבי הנישום.

בנוסף ביום 3 באוקטובר 2006 פורסם ע"י היועץ המשפטי לרשות המסים, עו"ד משה מזרחי, נייר עמדה נוסף הקובע כי פיצויי פיטורין הינם הכנסה פירותית שיש למסותה בשיעורי מס על פי סעיף 121 לפקודה.

ע"א 128/06 כבלי ציון מפעלים מיוחדים בע"מ נ' פקיד שומה אילת

במסגרת פסק הדין נדונה השאלה האם הכנסה מפיצויי פיטורין מעבר לתקרת הפטור הינה הכנסה מכח סעיף 2 לפקודה, החייבת במס לפי שיעור המס השולי של העובד (מס מירבי של 47%, נכון לאותו מועד), או שמא מדובר בהכנסה הונית מכח סעיף 9(א7) לפקודה החייבת במס בשיעור של 20%.

בבית המשפט העליון נפסק כי המחלוקת נוגעת לשאלה האם מדובר ב"הכנסת עבודה", או שמא בהכנסה שאינה "הכנסת עבודה". בשאלה זו הכריע בית המשפט העליון בעבר, וקבע מפורשות כי אין מדובר ב"הכנסת עבודה" (ע"א 604/73 פרמה שרפ ישראל בע"מ נגד פקיד שומה חיפה).

בית המשפט המחוזי, בפסק הדין נשוא הערעור הסתמך על הלכה זו, ובדין.

ביחס לשאלה העקרונית שעניינה סיווג מענקי פרישה כ"הכנסת עבודה" יש פנים שונות, התשובה שניתנה על ידי בית המשפט העליון בעניין פרמה שרפ ישראל בע"מ התבססה על המסגרת הנורמטיבית דאז והיא מתווה את הדרך מאז. הדברים מתבטאים גם בתיקוני חקיקה שונים המשקפים את התפיסה כי "הכנסת עבודה" לפי הסעיפים 1 ו-2(2) לפקודה אינה כוללת את מענק הפרישה.

יש להדגיש, כי הבחירה שלא להכליל את פיצויי הפיטורין בגדרי הזכאות להטבה מתיישבת עם ההנחה, כי הפחתת התשלום שהמעביד חב בו לרגל חיסול העסק ופיטורי העובדים, עשויה להקל על החלטתו לנקוט בדרך החיסול והפיטורין, או במילים אחרות, ליצור תמריץ המנוגד למטרת החוק. בעניין זה נקבע, כי מענק פרישה, הגם שאינו "הכנסת עבודה" מובהקת, הרי הוא תקבול פירותי אף אם התקבול יכול שישווג הן כתקבול פירותי והן כתקבול הוני, הרי שרכיביו הפירותיים עולים על רכיביו ההוניים.

ע"מ 859/08 חיים ניסים נגד פקיד שומה חיפה

בהתאם לעמדתו של בית המשפט המחוזי מפי כבוד השופט רון סוקול, כפי שפורסמה ביום 26 בינואר 2011, סכומים אשר שולמו לעובדי בתי זיקוק לנפט כפיצוי בעקבות עריכת שינוי מבנה במקום עבודתם מהווים תקבול הוני. הנימוק להחלטה הוא כי התקבולים הם בגין ויתור על הזכות להמשיך לעבוד אצל המעסיק הקודם ובגין ויתור על הזכות למנוע את השינוי. להרחבה, ראה סעיף 11.13 בחוברת זו.

בהקשר זה ראה גם פסקי הדין שהוזכרו בסעיף 3.6.5 לעיל.

3.8 הפקדות לקופה לפיצויים - עודפים ביעודה

הוראות סעיפים 17(5) ו-18(א) לפקודה קובעות, כי הפקדות ליעודה לפיצויים בגין התחייבות לפיצויים יותרו כהוצאה רק אם ההוצאות שולמו בפועל (על בסיס מזומן) ועל בסיס השתתפות שנתית סדירה. יחד עם זאת, בתקנות קופות הגמל נקבע, כי אם **בתחילת** שנת המס נוצר **עודף** ביעודה לפיצויים שהיא "קופה מרכזית" **העולה** על הסכום שהיה המעביד חייב כפיצויים לכל עובדיו אילו פרשו מעבודתם באותה עת, כשהוא כולל את תוספת היוקר הראשונה שהיתה בשנת המס בתוספת 10% - לא יוכרו **הפקדות** שבוצעו בשנת המס בגובה העודף הנ"ל.

3.9 כללים לטיפול ביתרות הצבורות בקופה מרכזית לפיצויים

ביום 11 ביוני 2017 פרסמה רשות המיסים חוזר מס' 4/2017 - יתרות צבורות בקופה מרכזית לפיצויים (להלן - "החוזר"), אשר מטרתו להסדיר ולקבוע כללים להעברת כספים ולשימוש בכספים הצבורים בקופות המרכזיות לפיצויים. חוזר זה מחליף ומבטל חוזר מספר 7/2016 שפורסם ביום 26 בדצמבר 2016.

רקע

א. בעבר נחלקו קופות הפיצויים לקופות אישיות שבהם הופקדו כספי הפיצויים הצפויים לאותו עובד ולקופות מרכזיות לפיצויים שבהן הופקדו הפיצויים הצפויים לכלל העובדים.
 ב. הבעלות והמוטב בקופות המרכזיות היה המעסיק ולפיכך, השליטה באירוע של פרישה וחובת תשלום פיצויים לעובד נשארה בידו, דבר אשר יצר העדפה בידי מעסיקים לפתוח קופות מרכזיות לפיצויים על פני קופות אישיות.

ג. רשות שוק ההון הובילה לשינוי חקיקה בשנת 2008, הידוע כתיקון 3 לחוק הפיקוח על קופות גמל, ובו נחסמו אפיקי הפקדת כספים בקופות הוניות לרבות אפשרות להפקדה נוספת לקופות המרכזיות לפיצויים.

ד. משמעות השינוי כאמור, היא, שעובדים אשר העסקתם הייתה קודם לתום שנת המס 2007 והופקדו בעבורם כספים לקופה מרכזית לפיצויים עד ליום 31 בדצמבר 2007 (להלן - "היום הקובע"), ניתן היה להמשיך ולהפקיד כספים בשל זכויותיהם לפיצויים עד ליום 31 בדצמבר 2010 בלבד. משמע, כי החל מיום 1 בינואר 2011 לא ניתן היה יותר להפקיד כספים לקופה מרכזית לפיצויים ולכל עובד חייבת להיות קופה אישית לפיצויים על שמו.

ה. מטרת החוזר הינה להסדיר ולקבוע כללי מיסוי לעניין כספים הצבורים בקופות המרכזיות.

הגדרות

א. **עובדי 2007** - עובדים אשר תחילת העסקתם הייתה קודם לתום שנת המס 2007 והופקדו בעבורם כספים לקופה מרכזית לפיצויים עד לתאריך 31 בדצמבר 2007.

ב. סכום במחלוקת - תביעות משפטיות בנוגע לכספי פיצויים של העובדים אשר נכללו ברשימת עובדי 2007 של המעסיק.

ג. חבות לפיצויים לעובדי 2007 - חבות הפיצויים (למעט הסכום במחלוקת) לכלל עובדי המעסיק, ובעבור בעלי שליטה עד לתקרה שבסעיף 9(32) לפקודת מס הכנסה (נכון לשנת 2017 - 12,200 ש"ח) אשר היו עובדיו ביום הקובע.

ד. זכויות צבורות לעובדי 2007 - יתרות העומדות לזכות אותם עובדי 2007 בקופות אישיות על שמם של אותם עובדים בלבד.

ה. סכום לעובדי 2007 - הינו הסכום העודף - היתרה הקיימת בקופה מרכזית לפיצויים לאחר ניכוי הצבירה בקופות האישיות לעובדי 2007 ולאחר ניכוי הסכום במחלוקת.

הנחיות פעולה

על המעסיק לבדוק את הסכום העודף בקופה המרכזית, אשר מורכב מהיתרה בקופה המרכזית בניכוי (סכום במחלוקת + החבות לעובדי 2007 - הזכויות הצבורות לעובדי 2007).

טיפול בעודף סכומים בקופה המרכזית

במידה ולאחר בדיקת המעסיק, ישנו סכום עודף בקופה מרכזית מעל 10%, ראשי המעסיק לפעול לפי הוראות אלה:

א. המעסיק יוכל למשוך את הסכום העודף, בקופה המרכזית, עד לגובה ההפקדות השוטפות למרכיב הפיצויים שביצע במהלך השנה, עבור כל עובדי המעסיק ללא תלות במועד תחילת העסקתם.

ב. ההעברה מהקופה המרכזית למעסיק כמצוין בסעיף 4.1 לעיל, תהווה הכנסה בידי המעסיק לפי סעיף 3(ד) לפקודה, ומנגד, ההפקדות השוטפות למרכיב הפיצויים, תותרנה בניכוי לפי סעיף 17(5) לפקודה.

ג. במידה ולא ינוצל כל העודף בקופה המרכזית, לטובת ההפקדות השוטפות כאמור, לא תותר הוצאה לתשלום מרכיב פיצויים לפי סעיף 17(5) לפקודה עבור כלל עובדי המעסיק, וזאת עד לגובה העודף שלא נוצל כאמור.

ד. יש לבצע בדיקת קיום עודף בקופה מרכזית בהתאם לחבות עבור עובדי 2007 אחת לשנה, עד לתאריך 31 במרץ בכל שנה עוקבת, על ידי מתן הוראה ישירה לקופה מרכזית לפיצויים, ולאחר שנתקבל אישור רואה חשבון של המעסיק או עורך דין לגבי הכספים אשר הופקדו לחשבונותיהם של כלל העובדים, הפקדות שוטפות והצגת תחשיב העודף בקופה מרכזית.

ה. יצוין, כי את הבקשה הראשונה לקופה המרכזית, ניתן להגיש עד ליום 31 במרץ 2018 בגין שנת המס 2017.

הוראות המס החלות על מעסיק במשיכת כספים מקופת גמל מרכזית לפיצויים

במשיכת הכספים מקופת גמל מרכזית לפיצויים, יראו את הסכום שנפדה כהכנסה חייבת לפי סעיף 3(ד) לפקודה. כנגד הכנסה זו, ניתן יהיה לקזז הפסדים עסקיים בהתקיים שני תנאים מצטברים:

א. הסכום שנמשך אינו עולה על סכום העודף בקופה המרכזית.

ב. אין הכנסה אחרת ממנה ניתן לקזז את ההפסד.

הסדרת הבעלות בקופות המרכזיות לפיצויים

הוראות החוזר חלות רק כאשר הבעלים בקופה המרכזית לפיצויים והמעסיק של העובדים שלקופתם מופקדים הסכומים, זהים לחלוטין. במידה ומדובר במקרים של חוסר זהות מלאה בין הבעלים בקופה המרכזית לבין המעסיק, לא ניתן לפעול על פי האמור לעיל.

במקרים בהן היתה העברת הפעילות אגב מיזוג או העברת נכסים או על פי הוראות פרק ה-2 לפקודה, יחולו ההוראות הבאות:

א. העברת עובדים אגב מיזוג - במקרים בהם ישנה החלטת מיסוי שניתנה על ידי רשות המסים, בה אושר מיזוג על פי סעיף 103 לפקודה, יראו גם בקופה המרכזית לפיצויים כחלק מנכסי החברה המעבירה. לפיכך, החלטת המיסוי האמורה תהווה אישור אוטומטי של העברת הבעלות בקופה המרכזית לפיצויים כחלק מהעברת הנכסים בפטור בתהליך המיזוג, מהחברה המעבירה לחברה הקולטת כהגדרתן בסעיף 103 לפקודה.

ב. העברת עובדים במהלך מכירת פעילות - לאחר שהוסדרה העברת חבות הפיצויים, תוך העברת סכומים מהקופה המרכזית לקופות האישיות של עובדי 2007 המועברים, יראו את הסכומים שנתרו בקופה מרכזית לפיצויים לאחר ביצוע העברה כאמור, כהכנסה של הבעלים על הקופה האמורה, לפי סעיף 3(ד) לפקודה, ובהתאם להוראות סעיף 5 לעיל בעניין קיזוז הפסדים.

קופה מרכזית לפיצויים - הוראות רלוונטיות לחברות המנהלות

בעלי קופות מרכזיות שאינם מעסיקים עובדים, יראו את היתרה בקופה כהכנסה בידי בעל הקופה בשנת המס 2018, וזאת על אף שלא נמשכו הכספים בקופה המרכזית על ידי המעסיק.

החל מיום 1 בינואר 2019, על ריבית ורווחים אחרים הנצברים במסלול ההשקעה האמור, יחולו שיעורי המס והוראות ניכוי מס במקור, החלים על הכנסות כאמור אילו הופקו או נצמחו במישרין בידי הבעלים של הקופה המרכזית.

העברת הכספים מהקופה המרכזית למעביד או לחליף של המעביד במקרה של פטירה, פשיטת רגל או פירוק, תיעשה רק אם כל תביעות העובדים לפי חוק פיצויי פיטורים סולקו וניתנה על כך החלטה שיפוטית ובהתאם לתקון הקופה.

3.10 חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדניות הכלכלית לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016 - תיקון 232 לפקודה

ביום 29 בדצמבר 2016 פורסם חוק התכנית הכלכלית אשר מתייחס, בין היתר, לפיצויי פיטורים. להלן עיקרי חוק התכנית הכלכלית בכל הקשור לפיצויי פיטורים.

1. מיסוי עובד על הפקדות של המעסיק למרכיב פיצויי פיטורים על משכורת הגבוה מ-32,000 ש"ח - הוסף תיקון בסעיף 3(ה3) לפקודה, לפיו תחול תקרה ביחס למתן הטבת המס בשל הפקדת מעסיק לפיצויי פיטורים, כך שעובדים אשר השכר המבוטח שלהם גבוה מ"תקרת הפיצויים" המוגדרת כמשכורת העובד ביום ההפקדה או 32,000 ש"ח לחודש, לפי הנמוך, ישלמו מס הכנסה על הפרשת המעסיק בעד שכר מבוטח שעולה עלתקרת הפיצויים, בהתאם לשיעור המס השולי שלהם. יודגש, כי המס יופחת מהשכר נטו של העובד ולא מכספי החיסכון שהופקדו עבורו לחיסכון פנסיוני.
2. פטור בעת משיכה לגבי סכומים שחוייבו במס בעת ההפקדה - תוקן סעיף 9(א7) לפקודה ונקבע כי סכומים שהיו כהכנסת עבודה של העובד במועד שבו שולמו לקופת גמל לקצבה למרכיב פיצויי הפיטורים, יהיו פטורים במועד משיכת הסכומים כמענק הון עקב פרישה, ולבד שנמשכו במועד הפרישה או לאחריו. יודגש, כי פטור זה לא יחול על ריבית ורווחים אחרים שנצברו על הסכומים האמורים במועד משיכת המענק, עליהם יוטל מס בשיעור הקבוע בסעיף 125ג(ג) לפקודה.

כמו כן, תוקן סעיף 9א לפקודה ונקבע כי סכומים ששולמו על ידי מעסיקו של עובד, בעבור העובד, למרכיב הפיצויים, אשר ראו אותם כהכנסת עבודה של העובד במועד שבו שולמו לקופת גמל לקצבה, יוגדרו כתשלומים פטורים לענין סעיף 9א לפקודה. הגדרתם של הסכומים האמורים כתשלומים פטורים כאמור, ובכפוף למילוי התנאים הנוספים הקבועים בסעיף 9א לפקודה, מזכה את העובד בפטור ממש על חלק הקצבה הנובע מאותם סכומים, לרבות חלק הקצבה הנוסעת מריבית ורווחים אחרים שנצברו על סכומים אלה.

3. כספים שנותרו בקופה בעת סיום יחסי עובד מעביד - עובדים שפרשו ועומדים לזכותם במרכיב פיצויים בקופת גמל לקצבה סכומים שהפקיד אותו מעסיק בעבורם, אשר אינם עולים על 360,000 ש"ח או על תקרת הפיצויים כהכגדרתה בסעיף 3(ה3)(2) לפקודה לכל שנת עבודה - לפי הגבוה, כך שסיום יחסי העבודה לא יוביל לאירוע מס, אלא אם כן ביקש העובד אחרת.

3.11 תשלומי השלמה בלתי קבועים ופיגורים

סעיף 17(5) לפקודה מסמיך את נציב מס הכנסה להתיר בניכוי תשלומים בלתי סדירים (קרי, "תשלומי השלמה בלתי קבועים" ו"תשלומי פיגורים") בתנאים שיקבע. הנציב קבע, כי תשלומים בלתי סדירים כאמור יותרו בניכוי במשך 3 שנים או על פי שיעור של 20% מסכום היעודה (סכום הצבירה בקופת הגמל), לפי הגבוה מבין השניים.

יודגש, כי הכללים להתרת תשלומים בלתי-סדירים מתייחסים אך ורק לתשלומים לקופות גמל לפיצויים ולמרכיב הפיצויים בקופות גמל לקצבה.

בקשות להתרת תשלומים בלתי סדירים בניכוי יופנו לנציבות באמצעות קופות הגמל לא יאוחר מתשעים יום מיום התשלום לקופת הגמל. אישורים על התרת ההוצאה בניכוי יועברו למעבידים, לפקדי השומה ולקופות הגמל המתאימות.

תשלומי השלמה בלתי קבועים ופיגורים עבור חברים "בעלי שליטה" יותרו בניכוי על פי הכללים דלעיל, ובלבד שהסכום המותר בניכוי יחושב בגין תקופת התחייבות החל מ-1 באפריל 1976 ואילך.

3.12 חוק הפיקוח על השירותים הפיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 3), התשס"ח-2008 (להלן: "התיקון")

ביום 28 בינואר 2008 נכנס לתוקפו חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 3), התשס"ח-2008 אשר כולל שורה של תיקוני חקיקה.

להלן עיקרי התיקון:

1. החל מחודש ינואר 2008 קופות הגמל ההוניות הפכו לקצבתיות, ונשארו שני מסלולים פנסיוניים כדלהלן:

"קופת גמל שאינה משלמת לקצבה" - קופת גמל לקצבה שלא ניתן למשוך ממנה כספים באופן ישיר, למעט כספים ממרכיב הפיצויים, אלא באמצעות העברתם לקופה משלמת לקצבה.

אדם אשר הגיע לגיל פרישה, יהיה עליו להעביר את הכספים אשר צבורים על שמו בקופה שאינה משלמת לקצבה לקופת גמל משלמת לקצבה וכך יוכל למשוך את הסכומים אשר נצברו לו מעבר לקצבה המינימלית בדרך של היוון.

"קופת גמל משלמת לקצבה" - קופה זו משלמת ישירות קצבה לזכאים. אדם שעומדת לרשותו קצבה מינימלית, יהיה רשאי למשוך את הסכומים העודפים בדרך של היוון הקצבה בסכום חד פעמי.

קצבה מינימלית - על פי התיקון כל אדם המגיע לגיל הפרישה מחויב בצבירת כספים מינימלית המשתווה לקצבה של 4,418 ש"ח לחודש (נכון לשנת 2017). אדם אשר לא הגיע לסכום כאמור לא יוכל למשוך מהקופה המשלמת לקצבה סכום חד פעמי כמשיכה הונית.

1. זיכוי ממס בגין הפקדה לקופת גמל לקצבה - נקבע זיכוי ממס בשיעור 35% בשל הפקדות בכל קופות הגמל לקצבה. בעצם התיקון ביטל את ההבחנה בין הפקדה לקופת גמל לקצבה מקיפה לבין הפקדה לקופת גמל.

2. הפרשת מעסיק לקופת גמל לתגמולים (קופה שאינה משלמת לקצבה) - החל מחודש ינואר 2008 כל הכספים המופקדים מיועדים לקצבה וניתן יהיה למשוך אותם רק בגיל פרישה לאחר העברתם לקופה משלמת לקצבה.

3. הפרשות מעסיק לקופה מרכזית לפיצויים - לא ניתן להפקיד לקופה מרכזית לפיצויים מעבר ליום 31/12/2007. מעביד אשר הפקיד עבור עובדיו לקופה מרכזית לפיצויים בעבר יכול היה להמשיך ולהפקיד לקופה זו עד ליום 31/12/2010. משנת 2011, לא ניתן להפקיד בקופה מרכזית לפיצויים. על המעביד יהיה להפקיד עבור עובדו את מלוא חבות הפיצויים בקופה אישית שהיא קופה שאינה משלמת לקצבה.

במידה ומופקדים כספי פיצויים בקופה משלמת לקצבה, מותר להפקידם רק אם המעביד מפקיד לפחות 5% לתגמולים באופן שוטף, דבר אשר מחייב באופן אוטומטי גם את העובד בהפקדה זהה. לגבי כספים אשר קיימים בקופה מרכזית לפיצויים, ניתן ולהמשיך ולשלם מהם פיצויים לעובדים גם בשנים לאחר שנת 2011 גם אם מדובר בתשלום לעובדים אשר החלו לעבוד אצל המעביד בשנת 2008 ואילך.

3.13 חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 173), התש"ע-2009

ביום 31 בדצמבר 2009 פורסם חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 173), התש"ע-2009 (להלן: **"תיקון החוק"**) אשר קובע, בין היתר, תקרה לרצף פיצויים. בעקבות תיקון החוק, פרסמה רשות המיסים **חוזר מס הכנסה מס' 4/2011** המתייחס לתיקון החוק.

עובד אשר פרש ממקום עבודתו, רשאי לבקש אישור על "רצף פיצויים" על פי סעיף 9(א7)(א)(4) (א) לפקודה. העובד כאמור לא יקבל את מענק הפרישה הכולל גם פיצויי פיטורין בעת פרישתו אלא ישאיר את הכספים כאמור בקופת גמל עבור רכיב לפיצויים. עובד שקיבל אישור על "רצף פיצויים", יתחייב במס על כספי הפרישה ביום שיבקש לשחרר את כספי הפיצויים.

תיקון החוק מהווה השלמה לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 3), ראה סעיף 3.9 בפרק זה). תיקון מס' 3, ביטל את האפשרות להפקדת כספים בקופת גמל לתגמולים לרבות קופה אישית לפיצויים, החל מחודש ינואר 2008, וכתוצאה מכך רוקן תוכן סעיף 9(א7)(א)(4) (א) לפקודה.

במסגרת תיקון החוק, עודכנו ההוראות הקשורות ברצף פיצויים כפי שנקבעו בסעיף 9(א7)(א)(4) (א) לפקודה והותאמו לתיקון מס' 3 לחוק קופות הגמל כדלהלן:

1. התנאי לקבלת אישור על "רצף פיצויים" הוא שכספי הפרישה ימשיכו להישמר בקופות עבור רכיב הפיצויים ושמענק, במידה ויתקבל, יופקד לקופת גמל לקצבה עבור רכיב הפיצויים.
2. "רצף פיצויים" יוגבל עד לסכום התקרה. "סכום התקרה" - סכום השווה לשתי פעמים וחצי השכר הממוצע במשק, כהגדרתו בסעיף 3(ה3) לפקודה, כשהוא מוכפל במספר שנות העבודה אצל המעביד שממנו פרש העובד, בצרוף הסכום הנדרש לכיסוי התחייבויות אותו מעביד בעבור אותו עובד לפי חוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963.
3. סכומים אשר חורגים מ"סכום התקרה" יראו אותם כאילו התקבלו בידי העובד וימוסו כמענק פרישה חייב במס.

התנאי הנוסף ל"רצף פיצויים" כי על העובד להתחיל לעבוד תוך שנה אצל מעביד אחר המשלם בעדו תשלומים לפיצויים נשאר ללא שינוי.

3.14 חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 190 והוראת שעה), התשע"ב-2012 (להלן: **"תיקון מס' 190"**)

ביום 14 במאי 2012 התקבל בכנסת תיקון מס' 190, שבמסגרתו אושרו הטבות מס לקצבה והוסרו מגבלות הסכומים להפקדות בעבור בעלי שליטה.

מטרת תיקון מס' 190 היא יישום מדיניות הממשלה לקידום החסכון ארוך הטווח לקצבה על פני אפיקי חיסכון אחרים, לשם הבטחת רווחתם של היחידים בחברה בעת זקנה, כמפורט בהצעת החוק.

להלן עיקרי תיקון מס' 190:

1. תיקון סעיף 9א לפקודה - פטור לקצבה המשתלמת מאת מעביד או קופת גמל ולקצבה המשתלמת על פי ביטוח מפני אבדן כושר עבודה. הסעיף עבר תיקונים נרחבים שעיקרן כמפורט להלן:
- א. הגדלת הפטור ממס לקצבה מזכה בהדרגה החל מ- 1 בינואר 2012, יחול רק למי שהגיע לגיל פרישה הקבוע בחוק.
- ב. תוקנה ההגדרה של קצבה מוכרת כך שתכלול רק אותו "חלק מקצבה המשולמת על ידי קופת גמל לקצבה שאינה קרן ותיקה והנובע מתשלומים פטורים".
- ג. שינוי במנגנון נוסחת השילוב אשר יחול על מי שהגיע לגיל הזכאות לקצבה לאחר ה-1 בינואר 2012.
- ד. התאמת אופן קבלת הפטור בעת היוון קצבה בהתאם להסדרים החדשים לפטור על קצבה.

2. תיקון סעיף 9)32 לפקודה - בעלי שליטה - במסגרת תיקון מס' 190, תוקן סעיף 9)32 לפקודה כך שהגדיל משמעותית את סכומי ההפקדה לקופות גמל בעבור בעל שליטה אשר יוכרו לחברה כהוצאה כדלהלן:
- א. ההוצאה המותרת לחברה בגין הפרשה לפיצויים לבעל שליטה בחברת מעטים הינה בסך של 12,200 ש"ח לשנה. (נכון לשנת 2017).
- ב. ההוצאה המותרת לחברה בגין הפרשה לקרן השתלמות לבעל שליטה בחברת מעטים - עד 4.5% משכר שנתי עד 188,544 ש"ח (15,712 ש"ח לחודש).
- ג. הוסרה המגבלה על ההוצאה המותרת לחברה, בגין הפרשה למרכיב התגמולים בקופת גמל לקצבה, בגין בעל שליטה, כך שהותאמה לסכום ההפרשה המבוצעת לכל שכיר אחר בישראל. פועל יוצא, החל מיום 1 בינואר 2012 תוכר לחברה הוצאה בגין תשלום ששולם למרכיב תגמולים ואובדן כושר עבודה בשיעור של עד 7.5% מתקרת שכר של עד 4 פעמים השכר הממוצע במשק.
- ההוצאה המותרת לחברה בגין פנסיה תקציבית שתשלם לבעל שליטה או לקרובו תוגבל בקצבה בגובה של 1.5% ממשכורתו הממוצעת בכל תקופת העבודה כפול שנות עבודתו.
3. תיקון סעיף 8)ג לפקודה - פריסת הפרשי שכר או הפרשי קצבה במסגרת תיקון מס' 190 תוקן סעיף 8)ג לפקודה ובנוסף לפריסת מס בגין מענק פרישה, ניתנת אפשרות לפריסת הפרשי קצבה ששולמו באיחור, ראה סעיף 2.3.4 במדריך המס.
- תיקון סעיף 9)16 לפקודה - פטור ממס לקצבת שאירים במסגרת תיקון מס' 190 נקבע, כי יינתן פטור ממס על קצבאות שאירים, המשולמות על פי חוק או על פי הסכם קיבוצי, עד לתקרת הקצבה המזכה כמשמעותה בסעיף 9א לפקודה (תקרה חודשית בסך של 8,360 ש"ח נכון לשנת 2017) גם כאשר משולמת הקצבה מקופת גמל לקצבה או על פי תכנית ביטוח וכן באמצעות הסדר של פנסיה תקציבית כהגדרתו בתיקון. יודגש, כי לגבי קצבת שאירים הנובעת מתשלומים פטורים כהגדרתם בסעיף 9א לפקודה, יינתן פטור מלא בלא הגבלה בתקרה.

3.15 החלטת מיסוי 5837/15 – קצבת גישור עד גיל הפרישה - החלטת מיסוי בהסכם

ביום 5 במאי 2015 פורסמה על ידי החטיבה המקצועית של רשות המיסים החלטת מיסוי בנושא תשלום קצבת גישור עד גיל פרישה, להלן עיקרי ההחלטה:

העובדות

1. חברה מועניינת להגיע להסכם פרישה עם העובד שטרם הגיע לגיל הפרישה על פי דין ואינו זכאי לקצבת זקנה, ומוכנה לשלם לפורש קצבה עד הגיעו לגיל חובת פרישה (גיל 67) (להלן - "תקופת הגישור").
2. החברה מבקשת להעביר סכום חד פעמי לחברת ביטוח או לגורם משלם אחר (להלן - "המבטח") שישלם לעובד קצבה, במקום תשלום קצבה מהחברה במשך תקופת הגישור.
3. סכום זה הינו בנוסף לסכום שנצבר בקופת הגמל ומכסה את התחייבויותיו של המעביד על פי חוק פיצויי פיטורין ושאותו ניתן ליעד לקצבה את סכום הון נוסף המשולם במעמד הפרישה כמענק פרישה.

הבקשה

החברה ביקשה כי העברת הסכום למבטח תהיה פטורה מניכוי מס במקור ולא תחשב כהכנסתו של הפורש.

תמצית הסדר המס ותנאיו

בגדרה של ההחלטה התקבלה בקשת החברה בתנאים המפורטים להלן:

1. ההסדר ככל שיוסכם הינו חלוט וללא מתן אפשרות להתחרט או לשנות מתנאיו, למעט שינויי חקיקה.
2. נדרשת הסכמת כל הצדדים על מנת להחיל הסדר זה והחברה הסדירה את כל הקשור לפרישה ומילאה טופס 161 והעובד מילא טופס 161א כאשר הסכום החד פעמי אינו כלול בו.
3. העובד הינו בן 55 או יותר, וצפויה ירידה משמעותית בהכנסתו או אבטלה לאחר הפרישה.
4. העובד יתן הוראה בלתי חוזרת כי הכספים בקופת הגמל שאותם ניתן לייעד לקצבה, לרבות כספי התגמולים, ייעודו לקצבה ויושלמו בדרך של קצבה בלבד. קופת הגמל תמסור לעובד את הקצבה הצפויה לו, על פי הכללים שמפרסם אגף שוק ההון.
5. הסכום החד פעמי לא יעלה על הסכום שנועד להבטיח תשלום קצבה בתקופת הגישור שתהא זהה או נמוכה מהקצבה הצפויה לו לאחר גיל הפרישה.
6. החברה מסכימה כי הסכום החד פעמי לא יחשב כהוצאה בחברה במועד התשלום, ההוצאה האמורה תותר לחברה בסכום שנתי צמוד בפריסה אחידה על פני תקופת הגישור.
7. במקרה מוות חו"ח יראו בתשלום קצבה לשארים כקצבת שארים ויחולו הוראות הפקודה. בתשלום אחר, יראו בתשלום ליורשים כהכנסה מיגיעה אישית בשיעור מס מרבי של 40%.

3.16 משיכת כספים מקופת גמל לבעלי חשבונות קטנים

ביום 10 בספטמבר 2013 אישרה ועדת הכספים של הכנסת את תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (משיכת כספים מקופת גמל) (חשבונות בעלי יתרה צבורה נמוכה) (הוראת שעה), התשע"ג-2013 (להלן: "התקנות"), אשר במסגרתן נקבע כי בעלי חשבונות בקופות גמל, שסכום החיסכון בהם אינו עולה על 7,000 ש"ח, זכאים למשוך את הכספים כאמור ללא חבות במס במשך שנה וחצי הקרובות. עוד קובעות התקנות, כי דמי הניהול המינימאליים בקופות הגמל יופחתו ל- 6 ש"ח. לגבי חשבונות אבודים, שנפסק הקשר עם בעליהם, ייגבו דמי ניהול בשיעור של עד 0.3% מגובה הסכום בחשבון.

מטרת התקנות היא מצד אחד, לאפשר לעמיתים בעלי חשבונות רדומים או אבודים לאתר את כספיהם באמצעות אתר ייעודי שהוקם ע"י משרד האוצר והן על מנת לצמצם את תופעת החשבונות הקטנים במערכת הפנסיונית, אשר החזקתם מוגדרת כ"לא כלכלית".

כמו כן, ביום 24 במרץ 2014 פורסמו ברשומות תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (משיכת כספים מקופת גמל) (חשבונות בעלי יתרה צבורה) (הוראת שעה), התשע"ד-2014 (להלן: "הוראת השעה"), אשר במסגרתה נקבע כי עמית אשר באחד מחשבונותיו בקופת גמל מורשית (קופת גמל לתגמולים, קופת גמל לא משלמת לקצבה וקופת גמל אישית לפיצויים, שאינן קופות ביטוח) קיימים כספי תגמולים (להלן: "קופת גמל מורשית"), רשאי למשוך ללא תשלום מס, את כספי התגמולים מחשבונו בקופה בסכום חד פעמי שאינו עולה על 7,000 ש"ח, החל מיום 24 באפריל 2014 ועד ליום 31 במרץ 2015 בהתקיים התנאים המפורטים בהוראת השעה. משיכה כאמור, לאחר המועד האחרון (31 במרץ 2015), תהיה כרוכה בתשלום מס של 35%.

עמית אשר בחשבונותיו בקופת גמל קיימים כספים כאמור, רשאי למשוך את כספי התגמולים מחשבונות אלו בקופה, בסכום חד פעמי פטור ממס, אם מתקיימים כל התנאים הבאים:

- א. היתרה הצבורה הכוללת של העמית בכל חשבונותיו, בקופת גמל לתגמולים, לא עולה על 7,000 ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2012.
- ב. לא הופקדו בגין העמית כספים לקופת גמל מיום 1 בינואר 2012 ואילך.
- ג. לא הועברו לחשבונות העמית בקופת הגמל או מהם כספים מקופת גמל אחרת או אל קופת גמל אחרת לפי העניין, מיום 1 בינואר 2013 ואילך.

יש לציין, כי המשיכה כאמור חלה אך ורק על רכיב התגמולים ולא על רכיב פיצויים. ביום 26 במרץ 2014 יצא חוזר מס הכנסה אשר קבע, כי גם רכיב הפיצויים בקופות הגמל יהיה פטור ממס, ובמצב כאמור, אין לנכות מס במקור מתשלום בגין משיכת כספי פיצויים מחשבונות בקופת גמל מורשית.

לצורך משיכת הכספים מקופת גמל, יש לפנות לחברה המנהלת של כל קופה ודרכה יתבצע התהליך, ולא על ידי פניה ישירה של העמית למס הכנסה.

סעיף 38 לחוק יסוד הכנסת קובע כי "כל חיקוק שתקפו היה פוקע תוך שני החודשים האחרונים לתקופת כהונתה של הכנסת היוצאת, או תוך ארבעה חודשים לאחר שהכנסת החליטה להתפזר, או תוך שלושת החודשים הראשונים לתקופת כהונתה של הכנסת הנכנסת יעמוד בתקפו עד תום שלושת החודשים האמורים."

היות והכנסת הנכנסת החלה את כהונתה ביום 31 במרץ 2015, הוארכה אוטומטית הוראת השעה בשלושה חודשים, קרי עד ליום 30 ביוני 2015 והיתה אמורה לפקוע ביום 1 ביולי 2015.

ביום 28 ביולי 2015 אושר בוועדת הכספים של הכנסת תזכיר חוק שהפך את הוראת השעה להוראה קבועה וכן אושר להעלות את הסכום הניתן למשיכה בפטור ממס מ-7,000 ש"ח ל-8,000 ש"ח. ביום 5 באוגוסט 2015 פורסם ברשומות תיקון מס' 12 לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשע"ה-2015 אשר במסגרתו, נקבע כי הוראת השעה שאפשרה למשוך סכומים עד 7,000 ש"ח, שנצברו בקופת גמל לקצבה, הופכת להיות הוראה קבועה. כמו כן, סכום הצבירה המרבי שניתן למשוך בפטור ממס הוגדל ל-8,000 ש"ח.

ביום 25 בינואר 2016 פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (משיכת כספים מקופות גמל) (סכומים נמוכים) התשע"ו-2016 (להלן - "התקנות"), אשר במסגרתן נקבע כי אישור למשיכת כספים בלא מס לבעלי חשבונות לא פעילים בקופות גמל לא משלמות לקצבה שבהם הצטבר סכום של עד 8,000 ש"ח.

התקנות מאשרות משיכה של יתרה צבורה נמוכה עד סך של 8,000 ש"ח מכל קופת גמל לא משלמת קצבה, מכספי פיצויים וכן מקרנות ותיקות, בנוסף, התקרה תהיה מוצמדת למדד בעת המשיכה בפועל.

3.17 חוק לחלוקת חיסכון פנסיוני בין בני זוג שנפרדו, התשע"ד-2014 (להלן: "החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני")

ביום 6 באוגוסט 2014 פורסם בספר החוקים חוק לחלוקת חיסכון פנסיוני בין בני זוג שנפרדו, אשר קובע כי בני זוג גרושים יכולים ליהנות מחלקם בכספים שנצברו בקופות הפנסיה והגמל של בן או בת הזוג ממנו נפרדו, בפטור מלא ממס, עד לתקרה של מיליון וחצי ש"ח. החוק ייכנס לתוקפו חצי שנה לאחר פרסומו ברשומות.

החוק והפסיקה בישראל הכירו זה מכבר, במסגרת הלכת השיתוף, בזכויות פנסיה, שצבר אחד מבני הזוג, כנכס משותף של בני זוג, במידה ונצבר במהלך החיים המשותפים. על אף הלכה ברורה זו, חוקי הפנסיה ממשיכים להתייחס אל הזכויות הנצברות, כאל זכויות בלעדיות של העמית שעל שמו נצברו. זאת כיוון שעקב הכללים הקבועים בחוק באשר לניהול קרנות פנסיה וקופות גמל, החברות בקופות אלה הינה על בסיס אינדיבידואלי בלבד.

בשל כך, למרות פסיקות בתי משפט בדבר חלוקת זכויות הפנסיה, בפועל אין לבן הזוג, שאינו רשום כבעל הזכויות הפנסיה, האפשרות להגן על זכויותיו ואף לממשן. זאת בעת פרישה לגמלאות של העמית או בעת מות העמית. יתר על כן, העמית, שהוא בעל השליטה המוחלטת בקרן, יכול לגרום לפגיעה והקטנת הזכויות שנצברו, ללא ידיעת בן הזוג שאינו רשום ואף למשוך שלא כדין כספים השייכים לבן הזוג שאינו רשום.

בעוד שהמצב החוקי ערב כניסת החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני לתוקפו, קובע כי מי שמושך את כספי הפנסיה בטרם המועד הקבוע בחוק יישלם מס על הסכום הצבור כולו בשיעור של 35% לפחות, הרי שהחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני מאפשר למשוך את כספי הפנסיה לצורך חלוקת הכספים בין בני זוג במקרה של גירושין בפטור מלא ממס, באם הסכום הצבור בקרן הפנסיה של החוסך קטן ממיליון וחצי ש"ח. בעלי סכום צבור הגבוה מתקרה זו, יהנו משיעור מס מופחת. יובהר, כי הכסף אינו נמשך כמוזמן נויל אלא מועבר אל קרן הפנסיה של בן או בת הזוג הפרודים, שם ימוסה בשיעורים הרגילים הקבועים בחוק במועד משיכתו כקצבה.

3.18 הנחיית רשות המסים להגדרת נכות לעניין סעיף 9א לפקודה

כידוע, סעיף 9א לפקודה מסדיר את הנושא של הענקת פטור לקצבה המשתלמת מאת מעביד או קופת גמל ולקצבה המשתלמת על פי ביטוח מפני אובדן כושר עבודה.

הפטור האמור ניתן למי שהגיע לגיל הזכאות כהגדרתו בסעיף האמור, קרי לגיל הפרישה, או הגיל שבו החל יחיד לקבל קצבה מזכה, כולה או חלקה, לפי המאוחר.

בנוסף, קובע סעיף 9א לפקודה כי, יראו אדם הגיע לגיל פרישה אם הוא פרש פרישה מוקדמת בשל נכות יציבה בדרגה של 75% או יותר, שנקבעה על פי אחד החוקים המפורטים בסעיף 9(א)(5) לפקודה, או על פי תקנות שהותקנו מכוח סעיף 9(ב) לפקודה.

ביום 10 ביוני 2013, פרסם סמנכ"ל בכיר לעניינים מקצועיים של רשות המסים, הבהרה להגדרת נכות, וזאת בשל אי הבהירות הקיימת, במיוחד נוכח הדינים השונים על פיהם נקבעת הנכות, הסמכויות מכוח אותם חוקים ולנוכח תכלית ההטבה שבהוראות סעיף 9א לפקודה.

על פי ההבהרה, הוחלט לנקוט בפרשנות מקילה כך שהקלת המס לפי סעיף 9א לפקודה, תינתן לא רק במקרה בו מקבל הקצבה הינו בעל נכות רפואית יציבה בדרגה של 75% או יותר, אלא גם במקרה שלמקבל הקצבה נקבעה נכות יציבה בדרגה של 75% או יותר, על פי אחד החוקים המפורטים בסעיף 9(א)(5) לפקודה, גם אם שיעור הנכות שנקבע ע"י הגורם הרפואי המוסמך, כולל נכות תפקודית, וכן במקרה שלנכה נקבעה דרגת אי כושר להשתכר יציבה, לפי סעיף 209, בפרק ט לחוק הביטוח לאומי, בשיעור של 75% או יותר, הכול בכפוף להנחת דעתו של פקיד השומה כי פרישתו של מקבל הקצבה מעבודתו קשורה בקשר סיבתי ברור לנכות תפקודית זו.

יובהר כי אין באמור לעיל כדי לשנות מעמדת רשות המסים כי הנכות לעניין הוראת סעיף 59(5) לפקודה הינה נכות רפואית ולא נכות תפקודית.

3.19 ניכוי בשל ביטוח אובדן כושר עבודה

להלן הוראות הפקודה לענין זה, לאחר תיקון מס' 163 לפקודה א.
שלב תשלום פרמיית ביטוח אובדן כושר עבודה

בסעיף 1432(14) לפקודה, נקבע כי הוצאה לרכישת ביטוח מפני אובדן כושר עבודה לא תותר בניכוי, אלא אם כן ההכנסה שבשלה נרכש הביטוח הינה הכנסה מעסק וממשלח יד לפי סעיף 12(1) לפקודה או שהיא הכנסת עבודה לפי סעיף 2(2) לפקודה, והביטוח הוא "ביטוח מועדף". במסגרת תיקון מס' 163 לפקודה (בתוקף החל מינואר 2008) הוגדל השיעור להפקדה, כך שבהתקיים התנאים האמורים, תותר הוצאה לרכישת "הביטוח המועדף" בסכום שלא יעלה על 3.5% מההכנסה כאמור שהיא הכנסה חייבת, שהוגבלה בתיקון זה עד לסכום השווה ל-1/3 השכר הממוצע במשק בשנת המס, כהגדרת מונח זה בסעיף 3(ה3) לפקודה. אולם, אם שילם המעביד בעבור עובדו לקופת גמל, על חשבון מרכיב תגמולי המעביד, סכום בשיעור העולה על 4% ממשכורתו של העובד, יופחת מהשיעור הנקוב לעיל, ההפרש שבין השיעור ששילם המעביד כאמור, לבין 4%. הוראה אחרונה זו נקבעה כדי למנוע כפל הטבה במס.
לענין זה -

"**ביטוח מועדף**" - ביטוח מפני אובדן כושר עבודה, ואם נרכש הביטוח בטרם מלאו למבוטח 60 שנים, התקיימו לגבי הביטוח גם שני אלה:

(1) תקופת הביטוח, למעט ביטוח קבוצתי, נמשכת עד שימלאו למבוטח 60 שנים לפחות;
(2) אם יקרה מקרה הביטוח בטרם ימלאו למבוטח 60 שנים, ישתלמו הכספים על פי הביטוח ממועד קרות מקרה הביטוח ועד תום תקופת אובדן כושר עבודתו או עד שימלאו למבוטח 60 שנים לפחות, לפי המוקדם;"

"**ביטוח מפני אובדן כושר עבודה**" - ביטוח מפני פגיעה בכושר עבודה, אבדן השתכרות או הפסד רווחים, הנובעים ממחלה, מנכות או מתאונה והכל בין אם הכספים על פי הביטוח שולמו בסכום חד פעמי ובין אם שולמו בתשלומים תקופתיים, בין אם שולמו בידי קופת גמל ובין אם שולמו בידי אחר.

ב. שלב מימוש הביטוח

במסגרת תיקון מס' 138 לפקודה תוקן סעיף 3(א) לפקודה, כך שנקבע בו כי סכום שהגיע לידי אדם על פי ביטוח מפני אובדן כושר עבודה, כהגדרתו לעיל (לא בהכרח "ביטוח מועדף"), יבוא בחשבון בקביעת רווחיו או הכנסתו. תחילת התיקון ביום 1.1.2005.

במקביל תוקן סעיף 9(17) לפקודה ונקבע בו כי כספים שקיבל עובד על פי ביטוח מפני אובדן כושר עבודה לא יהיו פטורים ממס. התיקון יחול לגבי כספים כאמור שקיבל עובד בשנת המס 2005 ואילך, ואולם הוראות הסעיף האמור, כנוסחן קודם לתיקון, ימשיכו לחול על כספים שיקבל עובד בסכום חד פעמי לאחר תחילתו של התיקון, בשל מקרה ביטוח שאירע לפני תחילתו של התיקון. נזכיר כי במסגרת תיקון מס' 152 לפקודה תוקנה הגדרת "הכנסה מיגיעה אישית" בסעיף 1 לפקודה באופן שבניגוד למצב לפני התיקון, הכנסה המשתלמת כקצבת אובדן כושר עבודה, תיחשב להכנסה מיגיעה אישית, גם אם הקצבה משולמת על פי ביטוח מפני אובדן כושר עבודה, ובלבד שהיא משולמת חלף הכנסה מעסק, משלח יד או משכורת.

3.20 מיסוי תשלומים המתקבלים בגין פוליסות ביטוח מפני אובדן כושר עבודה בעקבות תיקון מס' 190 לפקודה - חוזר מס הכנסה מס' 3/2015

ביום 23 באוגוסט 2015 פורסם על ידי רשות המיסים חוזר מס הכנסה מס' 3/2015, להלן עיקרי החוזר:

רקע כללי

3.20.1 עובד, עצמאי או מעביד בעבור עובדו, רשאים לרכוש ביטוח מפני אובדן כושר עבודה. ביטוח זה בא להגן על המבוטח במקרה בו יאבד חלילה את כושר עבודתו עקב מחלה או תאונה, ולאפשר שמירה על רמת החיים ויצירת מקור הכנסה חלופי.

3.20.2 בעת קרות אירוע ביטוחי, משולמת למבוטח קצבה חודשית, בשיעור של עד 75% משכרו הממוצע של העובד או הכנסתו הממוצעת המבוטחת (להלן - "הפיצוי החודשי"), וזאת עד להחלמתו, עד לתום תקופת הביטוח, עד הגיעו לגיל פרישה או עד ליום מותו לפי המוקדם (להלן - "תום תקופת הביטוח"). חתכנו מצבים בהם ישולם למבוטח סכום חד פעמי במקום או בנוסף לתשלומי הקצבה החודשית.

3.20.3 מטרת חוזר זה הינה להבהיר את אופן המיסוי של סכומים המתקבלים בגין פוליסות ביטוח מפני אובדן כושר עבודה, הן כתשלום עיתוי והן בתשלום חד פעמי.

קצבה חודשית בגין אובדן כושר עבודה

3.20.4 בהתאם להוראות סעיף 3(א) לפקודה סכום שהתקבל בעקבות ביטוח מפני אובדן כושר עבודה הינו מקור הכנסה פירותית לפי סעיף 2(5) לפקודה החייב במס בין אם התקבל כקצבה, ובין אם התקבל כסכום חד פעמי. קצבה המשולמת בגין אובדן כושר עבודה תחשב כהכנסה מיגיעה אישית עפ"י חלופה (א3) להגדרת מונח זה במסגרת סעיף 1 לפקודה.

3.20.5 בהתאם לאמור, תהיה הקצבה חייבת בשיעורי המס הקבועים בסעיף 121 לפקודה. יחד עם זאת בהתאם להוראות סעיף 9א לפקודה, מי שהגיע לגיל פרישה בעקבות פרישה מוקדמת בשל נכות רפואית או תפקודית יציבה בדרגה של 75% או יותר, יהא זכאי לפטור בשיעור של 67% מתקרת הקצבה המזכה כהגדרתה בסעיף 9א לפקודה.

יודגש כי על פטור הניתן מכוח סעיף 9א לפקודה לקצבת אובדן כושר עבודה לא תחול נוסחת הקיזוז ומענקים שמקבל מי שפרש מחמת נכות במועד פרישתו לא יחשבו כמענקים פטורים לעניין אותה נוסחה.

3.20.6 היוון קצבאות אובדן כושר עבודה - במקרים רבים תעדיף חברת הביטוח ו/או המבוטח לשלם סכום חד פעמי כמעין פיצוי על זרם התשלומים המגיע עד למועד התשלום והיוון זרם התשלומים העתידי למועד התשלום. במקרה בו בוצע היוון של חלק מהקצבאות העתידיות להן זכאי המבוטח, יחולו הוראות סעיף 2(5) לפקודה על הסכום המהוון. במידה והנישום אשר היה זכאי לפטור לפי סעיף 9א(ה) לפקודה, וקיבל סכום חד פעמי הנובע כולו או חלקו מהיוון קצבאות אובדן כושר עבודה, הרי שבגין חלק יתרת ההון הפטורה יהא פטור ממס, ואילו חלק ההיוון החייב במס ימוסה מכוח סעיף 2(5) לפקודה. יצוין, כי במקרה כאמור היוון קצבה תוך ניצול יתרת ההון הפטורה יפגע ביתרת ההון הפטורה בהגיעו לגיל פרישה וקבלת פנסיה.

סכום חד פעמי המתקבל כפיצוי בגין אי תשלום קצבת אובדן כושר עבודה

3.20.7 כאמור, יתכנו מקרים בהם משולם למבוטח סכום חד פעמי מאת חברת הביטוח (להלן - "תשלום חד פעמי") כעבור זמן ממועד הזכאות לקצבה (להלן - "מועד התשלום"), המשקף את זכאותו לקצבת אובדן כושר עבודה בגין תקופת העבר, ולעיתים ובמקרים רבים גם בגין תקופה עתידית. בכדי לקבוע את אופן המיסוי של הסכום החד פעמי, יש לפצלו בהתאם לתקופות בגינן הוא משולם:

א. סכום המשולם בגין תקופת העבר (להלן - "הפרשי קצבה") - הפרשי הקצבה בגין השנים שקדמו לשנה בה התקבל הסכום החד פעמי, ימוסו במועד קבלתו, כאשר אם היה המבוטח זכאי לפטור לפי סעיף 9א לפקודה בגין תשלומי הקצבה שהיה זכאי לקבל בעבר, יהא אותו חלק מהפרשי הקצבה פטור אף הוא.

ב. סכום המשולם בגין קצבאות השנה השוטפת בה מתקבל המענק (להלן - "קצבה שוטפת") - סכום זה ימוסה כחלק מהכנסתו של הנישום בשנת קבלת הסכום כהכנסה מקצבה.

ג. סכום המשולם בגין קצבאות עתידיות (להלן - "היוון קצבה") - כאמור לעיל, סכום המתקבל בגין היוון קצבאות עתידיות שאמורות היו להשתלם בגין תקופות שלאחר תום השנה בה מתקבל הסכום החד פעמי ועד לתום תקופת הביטוח - ימוסה בעת קבלתו, כאשר היוון חלק הקצבה הזכאי לפטור לפי סעיף 9א לפקודה יהא אף הוא פטור.

3.20.8 מובהר, כי החלוקה של התשלום החד פעמי לתקופת עבר ועתיד יכול ותקבע על ידי הצדדים בהסכם פשרה ויכול שתקבע על ידי בית המשפט. לאור תוצאות מס שונות הנובעות מחלוקה רצונית של מהות התשלומים, קובע חוזר זה את האופן והכללים על פיהם תקבע מהות ההכנסה הניתנת למבוטח כתשלום חד פעמי עקב אובדן כושר עבודה השתכרות מלא או חלקי.

3.20.9 פריסת ההכנסה הנובעת מסכום חד פעמי המתקבל בגין קצבאות אובדן כושר עבודה לעניין הפרשי קצבה - יכול המבוטח לבקש לייחס, את החלק החייב מתוך סכום הפרשי הקצבה, לשנים בהן נוצרה הזכאות לקצבה וכפי שחושבה לעיל ועד לשש שנים לאחור המסתיימות בשנת הקבלה, בהתאם להוראות סעיף 8(ג)1 לפקודה וזאת באשר לסכומים חד פעמיים שהתקבלו לאחר 1.1.2011.

3.20.10 לעניין קצבה שוטפת - זו תמוסה בשנה שבה נתקבל התשלום החד פעמי ללא אפשרות פריסה כל שהיא.

3.20.11 לעניין היוון קצבה - הוראות סעיף 8(ג)3 לפקודה מאפשרות למבוטח לפרוס את סכום ההיוון החייב בחלקים שנתיים שווים בתקופה שבה נוצרה הזכאות לקצבה אך לא יותר משש שנות מס המסתיימות בשנה שבה נתקבלו סכומי היוון הקצבה, כלומר פריסה לאחור לתקופה של עד שש שנים לכל היותר. מעבר לכך, מכוח סמכותו של המנהל על פי סעיף 8(ג)3 לפקודה, ובשל העובדה שהמדובר בתשלומים עתידים אשר באים לכסות פגיעה בהשתכרות עתידית, ניתן יהיה לבצע פריסה קדימה של היוון קצבאות אובדן כושר עבודה.

3.21 צו הרחבה לפנסיית חובה בישראל

החל מ-1 בינואר 2008, חלה על המעביד חובת ההפקדה לחיסכון פנסיוני לעובד וזאת מכוח צו ההרחבה שהרחיב את ההסכם הקיבוצי הכללי שבין ההסתדרות לבין לשכת התיאום של האירגונים הכלכליים.

ההסכם יחול רק על אותם עובדים שאין להם הסדר פנסיוני מיטיב מכוח הסכם קיבוצי כללי (ענפי), הסכם קיבוצי מיוחד, הסכם אישי או צו הרחבה או פנסיה תקציבית.

להלן תנאי הזכאות לפנסיה ושיעורי ההפקדה כפי שפורסם באתר התמ"ת:

א. תנאי הזכאות לפנסיה:

- על כל עובד/ת החל מגיל 21 - לגבר ו-20 לאישה ועד לגיל פרישת חובה ע"פ חוק.
- כל עובד שלא חל עליו ההסכם מיטיב.
- החל מיום 1.1.2008 ועד 31.12.2008 כל עובד אשר יהיה מועסק 9 חודשים ומעלה יהיה זכאי לפנסיה.
- החל מ-1.1.2009 כל עובד יהיה זכאי לביצוע הפרשות לפנסיה לכשישלים 6 חודשי עבודה.
- עובד שהתחיל לעבוד במקום עבודה והינו בעל ביטוח פנסיוני יהיה זכאי להיות מבוטח מהיום הראשון, ביצוע ההפרשות יחל לאחר שלושה חודשי עבודה - רטרואקטיבית או בתום שנת המס המוקדם מביניהם.

ב. רכיבי השכר אשר יחשבו לצורך ביטוח פנסיוני:

השכר המבוטח הינו השכר הקובע כפי הקבוע בחוק פיצויי פיטורים (התשכ"ג 1963), ויכלול את שכר הבסיס וכן את כל התוספות הקבועות להן זכאי העובד.

תקרת השכר המבוטח הינה השכר הממוצע במשק.

ג. שיעור הפנסיה והמועד לתשלומה:

שיעורי ההפרשות מהשכר ישולמו מידי חודש בחודשו בהתאם לטבלה הבאה:

החל מיום... ואילך	הפרשות מעביד	הפרשות עובד	הפרשות המעביד לפיצויים	סה"כ
1.1.2008	0.833%	0.833%	0.834%	2.5%
1.1.2009	1.66%	1.66%	1.68%	5%
1.1.2010	2.5%	2.5%	2.5%	7.5%
1.1.2011	3.33%	3.33%	3.34%	10%
1.1.2012	4.16%	4.16%	4.18%	12.5%
1.1.2013	5%	5%	5%	15%
1.1.2014	6%	5.5%	6%	17.5%
1.7.2016	6.25%	5.75%	6%	18%
1.1.2017	6.5%	6%	6%	18.5%

ד. אופן בחירת ההסדר הפנסיוני:

- העובד זכאי לבחור את קרן הפנסיה או את קופת הגמל לקצבה בה יבחר להיות מבוטח וזאת בתוך 60 יום ממועד תחילת עבודתו אצל המעסיק.
- על העובד להודיע למעסיקו בכתב באיזו קרן פנסיה או קופת גמל לקצבה בחר לצורך ביטוחו.
- עובד שלא הודיע למעסיקו בכתב בפרק הזמן הנקבע הנ"ל על הקופה בה בחר להיות מבוטח, יבטח אותו מעסיקו בקרן הפנסיה מקיפה חדשה.
- העובד יהיה זכאי לבחור או לעבור לקופת גמל לקצבה אחרת ובלבד שתכלול כיסוי למקרי מוות ונכות.

ה. השלמת פיצויי פיטורים:

מעסיק המפריש פיצויי פיטורים כפי שתואר בטבלה או בשיעורים גבוהים יותר יהיה רשאי לשלם השלמת פיצויי פיטורים עד ל 8.33% לקופת גמל לקצבה.

על המעסיק להודיע כי בחר לעשות כן בכתב לקופה עם העתק לעובד.

במקרה זה כספי השלמת פיצויי הפיטורים יבואו במקום פיצויי פיטורים בהתאם לאמור בסעיף 14 לחוק פיצויי פיטורין התשכ"ג - 1963.

הפרשות אלו לא ניתנות להחזרה למעביד למעט מקרה בו העובד ימשוך כספים מקופת הגמל על פי תקנונה או במקרה אירוע מזכה.

אירוע מזכה - מוות, נכות או פרישה בגיל 60 ומעלה או, אם נשללה זכות העובד לפיצויי פיטורים בפסק דין או, מכוח סעיפים 16 ו-17 לחוק פיצויי פיטורין התשכ"ג - 1963.

3.22 הוראת פרשנות מס' 3/15 - הסיווג לצרכי חוק מע"מ של חברות המנהלות קופות גמל ענפיות

במשק פועלות חברות בע"מ המנהלות קופות גמל ענפיות. כיום, חלק מהחברות הנ"ל מסווגות כ"מלכ"ר" לצורך חוק מע"מ, וחלקן מסווגות כ"מוסד כספי". ביום 1 באפריל 2015 פרסם רו"ח (משפטן) גל גרינברג, מנהל החלקה המקצועית במע"מ ברשות המיסים הוראות פרשנות מס' 3/15 בנושא זה, ולפיה על החברות המנהלות קופות גמל להיות מסווגות לצרכי חוק מע"מ אך ורק כמלכ"ר. לפיכך, על כל גוף המסווג באופן שונה לפנות לתחנת המע"מ הרלוונטית ולשנות את סיווגו.

3.23 חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 15), התשע"ו - 2015 (להלן - "התיקון מס' 15")

ביום 7 בינוי 2016 פרסם תיקון מס' 15 אשר בא ליצור אפיק השקעה חדש בשם "קופת גמל להשקעה" (להלן - "קופת גמל להשקעה"), במטרה לאפשר לציבור החוסכים אפיק חיסכון הוני, ולעודד אותו למשך כספים שנצברו בו, כקצבה, בתקופת הפרישה. קופת גמל להשקעה, הינה קופת גמל המיועדת לתשלום סכום הון לעמית עצמאי או למוטביו, והיא תאפשר לחסוך סכומים שיהיה ניתן למשוך בסכום הוני בשיעור 25% בלא הטבות מס או לקבל עליהם פטור ממס רווחי הון אם העמית יחליט לקבלם כקצבה. בהתאמה, תוקן סעיף 3(ה)4(3) לפקודה, כך שרווחים ריאליים שנצברו בקופת גמל להשקעה יהיו חייבים במס רווחי הון בשיעור של 25% מהרווח הריאלי, וכן תוקן גם סעיף 9 לפקודה כך שאם הכספים יימשכו כקצבה, לא יהיו רווחים כאמור חייבים במס רווחי הון. יצוין, כי סך התשלומים שעמית יהיה רשאי להפקיד בכלל חשבונותיו בכל קופות הגמל להשקעה לא יעלו על 70,000 ש"ח בשנה.

3.24 משיכת כספים מקופות גמל לאחר תיקון 190 לפקודה

3.24.1 משיכת כספים בסכום חד פעמי

אם העמית טרם הגיע לגיל 60, משיכת כספים בסכום חד פעמי תהיה חייבת במס בשיעור של 35%.
אם העמית הגיע לגיל 60, משיכת הכספים דרך היוון קצבה יהיה חייב מס בשיעור של 15% מהרווח.

3.24.2 משיכת כספים בדרך של קצבה חודשית

אם העמית טרם הגיע לגיל 60, משיכת כספים בדרך של קצבה חודשית תהיה חייבת במס. אם העמית הגיע לגיל 60, משיכת הכספים בדרך של קצבה חודשית תהיה פטורה ממס ללא תקרה.

3.25 תוכנית חיסכון לכל ילד דרך המוסד לביטוח לאומי (להלן - "התוכנית חיסכון לכל ילד")

בחודש ינואר 2017 תיפתח תכנית חיסכון אישית לכל ילד, הזכאי לקצבת ילדים. במסגרת התכנית חיסכון לכל ילד יפקיד הביטוח הלאומי 50 ש"ח בכל חודש לכל ילד, עד הגיעו לגיל 18, בנוסף לקצבת הילדים. מנגד ההורים, יוכלו להוסיף לחיסכון של כל ילד עוד 50 ש"ח בחודש מקצבת הילדים, כך שסכום החיסכון המצטבר יוכפל, ויעמוד על 100 ש"ח בחודש. תכנית החיסכון לכל ילד תנוהל בקופת גמל או בבנק, לפי ההורים. עיקרי תכנית חיסכון לכל ילד:

- א. תכנית החיסכון לכל ילד תיפתח בינואר 2017, ויופקדו בה תשלומים רטרואקטיביים ממאי 2015 עד דצמבר 2016, במועדים שונים.
- ב. כשימלאו לילדכם 18 שנים, יפקיד הביטוח הלאומי מענק בסך 500 ש"ח לחיסכון. כספי החיסכון שנצברו יעמדו לרשות הילד, והוא יוכל למשוך אותם באישור ההורה.
- ג. אם כספי החיסכון לא יימשכו עד שימלאו לילד 21 שנה, יפקיד הביטוח הלאומי מענק נוסף בסך 500 ש"ח לחיסכון, והילד יוכל למשוך את כספי החיסכון ללא אישור ההורה.
- ד. דמי הניהול על החיסכון ישולמו על ידי הביטוח הלאומי עד שהילד יגיע לגיל 21. לאחר גיל 21 ייגבו דמי הניהול מחשבון החיסכון.
- ה. בכל שנה יישלח להורים הגוף המנהל את החיסכון דיווח על ההפקדות ורווחי התוכנית של כל אחד מהילדים.